

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

**Proměna vydávání žánru červené knihovny na pozadí
transformace knižního trhu 90. let**

The change in the publishing of the women's fiction genre against the
background of the book market transformation in the 1990s

Bakalářská diplomová práce

Nikola Maňasová

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích
prostředcích

Vedoucí práce: **Mgr. Lenka Pořízková, Ph.D.**

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Podpis:

Za vedení mé bakalářské práce, cenné rady, trpělivost a čas bych chtěla poděkovat
Mgr. Lence Pořízkové, Ph.D.

OBSAH

ÚVOD	5
1. Žánr červené knihovny	7
1.1. Vznik názvu červená knihovna	7
1.2. Průkopnice červené knihovny	9
1.3. Zlatá éra červené knihovny	10
1.4. Úpadek žánru po válce	11
1.5. Situace do roku 1989	12
2. Český knižní trh po roce 1989	16
2.1. Boom nakladatelů	16
2.2. Zhroucení knižního trhu 1993	17
3. Návrat červené knihovny v 90. letech	19
3.1. Ivo Železný	19
3.2. Harlekýnky	20
3.3. Moderní červená knihovna	21
3.4. Čtenářky červené knihovny	22
4. Proměna vydávání červené knihovny v 90. letech	24
4.1. Pořadí vydání	24
4.2. Nakladatelství	26
4.3. Edice	31
4.4. Typy románů	38
4.5. Počet stran	40
4.6. Vazba	41
4.7. Obálka	43
4.8. Překlad	46
5. Fenomén tzv. chick lit literatury	49
ZÁVĚR	51
ANOTACE	55
RESUMÉ	56
SEZNAM PRIMÁRNÍ LITERATURY	57
SEZNAM SEKUNDÁRNÍ LITERATURY	59
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	61
SEZNAM OBRÁZKŮ	62

ÚVOD

Úkolem této bakalářské práce je popsat proměny ve vydávání žánru červené knihovny v 90. letech 20. století. Po listopadové revoluci v roce 1989 došlo v prostředí českého knižního trhu k četným změnám a k naprostému obratu, kdy se z centrálně řízeného knižního trhu stal knižní trh decentralizovaný, stejně jako v dalších oblastech života panovala i v knižním světě volnost, která však vedla až k dočasnému zhroucení knižního trhu. Cílem našeho výzkumu pak bylo zmapování produkce čtiva pro ženy v tomto novém prostředí.

Teoretická část je věnována samotnému žánru červená knihovna, osvětlení toho, co vlastně červená knihovna je, jak vznikl její název a kde se vzala. Dále se zabývá historií českého knižního trhu a také tím, v jakém období této historie prožívala červená knihovna svůj rozkvět, nebo naopak, které období bylo pro tento žánr obdobím temna. Praktická část se snaží popsat podobu tohoto čtiva, které vycházelo v letech 1991 až 1999. U těchto titulů bylo nahlíženo na pořadí vydání, nakladatelství, edici, téma, počet stran, vazbu, obálku a překlad. V závěru je věnovaná pozornost také novému modelu červené knihovny, v rámci našeho výzkumu jsme vybrali tzv. chick lit literaturu.

Při výzkumu jsme postupovali následujícím způsobem. Pracovali jsme primárně se Souborným katalogem Národní knihovny České republiky, do vyhledávání jsme zadali hesla spojená s červenou knihovnou (zamilovaný román, červená knihovna, román pro ženy, erotický román apod.). Výsledek tohoto vyhledávání jsme navíc vyfiltrovali pomocí témat, které katalog při filtrování nabídl, abychom předešli výskytu kvalitních románů pro ženy, které do červené knihovny nepatří. Zde je tedy potřeba upozornit, že tento výběr byl proveden také na základě subjektivního názoru, hranice toho, co je, a co není román pro ženy neaspirující na uměleckou kvalitu, není ostrá, a každý ji může vnímat odlišně.

Výsledkem výběru byl nakonec celek 465 titulů, které vyšly mezi lety 1991 až 1999. Roky 1989 a 1990 do našeho výzkumu nebyly zahrnuty, jelikož v těchto letech vyšlo minimum knih patřících do žánru červené knihovny. Dále bylo nahlíženo do Databáze knih, pomocí tohoto nástroje byly získány především informace o edicích a vazbě. Z výsledků, které nám byly nabídnuty prostřednictvím těchto nástrojů, jsme si v excelu vytvořili tabulky pro každý rok zvlášť, do kterých jsme zaznamenávali titul,

který v daném roce vyšel, a informace o tomto titulu, které zmiňujeme výše. Tato data jsme pak převedli do grafů a tabulek, které jsou součástí této bakalářské práce a názorně nám vizualizují sesbíraná fakta.

Cílem práce je tedy zmapovat proměnu a vývoj červené knihovny v 90. letech 20. století. S tím souvisí také představení nakladatelského spektra, jež se vydávání tohoto žánru v těchto letech věnovalo. Mezi hlavní předpoklady patří vysoké zastoupení znovu vydaných titulů těsně po převratu, nárůst produkce překladů cizojazyčných titulů, které k nám pronikaly ze zahraničí, dále také proměna těchto děl, co se týče obsahové stránky – přesun od klasického schématu červené knihovny k otevřenějším tématům, co se týče například intimity a postavení nebo vnímání ženy ve společnosti. Po vizuální stránce u vydaných děl předpokládáme vyšší podíl sešitové nebo měkké vazby, na obálce pak očekáváme zejména v první polovině devadesátých let častý výskyt občas až kýčovitě fotografie či kresby zamilovaného páru.

1. Žánr červené knihovny

Tzv. červená knihovna je nedílnou součástí českého knižního trhu už několik desítek let. Její formování probíhalo na přelomu 19. a 20. století. Během minulého století zažívala střídavě odmítnutí a vřelé přijetí, a ať se nám to líbí nebo ne, stále tu je a nejspíš také bude s námi. Když se řekne červená knihovna, každému, kdo má alespoň základní povědomí o literatuře, se vybaví výrazný červený obal s fotkou zamilované dvojice. Tito lidé, muž a žena, prožívají v příběhu velkou lásku, která je doprovázena několika komplikacemi. Láska však vždy zvítězí a čtenářky se zpravidla dočtou k happy endu. Doba se samozřejmě mění, ale nároky čtenářů zůstávají stejné. Po dlouhém dni plném stresu se přímo nabízí únik od reality a odreagování se pomocí právě tohoto typu četby, tedy brakové literatury.

1.1. Vznik názvu červená knihovna

Červená knihovna je označení pro typ literatury, který lze nazvat jako zamilovaný román. Jeho hlavním tématem je totiž láska mezi mužem a ženou, která však musí překonat několik překážek. Těmi může být například odlišné postavení muže a ženy ve společnosti, nevěra, zkrátka cokoli, co může vztah ohrozit. Avšak toto stupňované napětí ve vztahu vede zpravidla k happyend, kterým bývá nejčastěji svatba. Původ názvu červená knihovna je jasný, jednalo se totiž o označení populární edice *Červená knihovna*, která byla vydávána ve 20. a 30. letech akciovou společností Rodina. Knihy této edice lákaly čtenářky svým výrazným červeným obalem, jež vydavatel zvolil s jasným záměrem. Červená v nás totiž přirozeně evokuje barvu lásky, srdce, vášně.

Dnes však běžně používáme výraz „červená knihovna“ s malým počátečním písmenem jako označení pro typ literatury, kterou tato edice nabízela. Došlo tak k apelativizaci propria, kdy se z původního názvu stalo také obecné pojmenování. Nutno dodat, že k této změně došlo později, v době, kdy už se známá edice nevydávala. Dokladem prvního užití metonymického pojmenování je autor J. Šimsa, který se ve *Vánoční úvaze o čtení knih* z roku 1947 o červených knihovnách zmiňuje. To, že Šimsa použil množné číslo, a právě malé počáteční písmeno, značí, že se nezmiňuje o konkrétní edici, nýbrž o určitém typu čtení. Název červená knihovna je ryze českým pojmenováním, které vychází z české vydavatelské praxe.¹

¹ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. s. 14. ISBN 80-7185-075-6.

V souvislosti s označením pro tuto literaturu je rovněž nutno zmínit označení „román pro služky“. Autorem sousloví je Karel Čapek, který jej použil ve své eseji *Poslední Epos čili román pro služky*. Tu bychom našli ve sbírce fejetonů *Marsyas čili na okraj literatury*, ve které se Čapek věnuje pokleslé literatuře, často přehlížené kritiky. Čapek ji vychvaluje a vyzdvihuje její důležitost. Své myšlenky skvěle prezentuje na příběhu Marie a Fany, dvou služek, které přestože musí ráno brzy vstávat a pracovat, nemohou se v noci odtrhnout od románu. Chtějí se ponořit do světa lásky, urozených pánů, chtějí uniknout od reality a dobrat se happy endu. Čapek text navíc doplňuje ukázkami z románu, do kterého jsou služky začtené.²

„Už jsou dvě hodiny v noci, a do konce zbývá ještě sto padesát stránek.

A Fany nebo Marie v pruhovaných peřinách čte:

„Nikoliv,“ vykřikla Berta hlasem strašlivým, a skácela se v mdlobách.

Nebo: „Tu zachechtal se bídák a probodával Andělu ďábelskými pohledy.

Nyní mi neunikneš více,“ zasyčel a vrhl se na ubohou sirotu.

„Přisahám vám, hrabě de Belval,“ pravila Cecílie hlasem velikým, „že tajemství své vezmu s sebou do hrobu.“

Rty jejich setkaly se v prvním cudném políbení.

„Či je to pouhý sen?“ vzdychla Angelica a musela se opřít, aby neklesla. V tom otevřely se dveře a do komnaty vešel...

„Tento šlechtný muž,“ pravil dobrý notář hluboce jsa prohnut, „je vlastní otec váš, slečno de Cleáns. Nuže vězte, že před dvaceti léty, krátce před vaším narozením...“

Už jsou tři hodiny v noci, a petrolejová lampička ještě nezhasíná. Marie nebo Fany musí o šesté vstávat, bude se prát, paní bude celý den bručet; ale pochopte přece, že Marie nebo Fany musí doprovodit slečnu de Cleáns k oltáři. „A když se po roce hrabě de Belval navrátil z cesty kolem světa, přišel právě včas, aby byl kmotrem rozkošnému děťátku...“

² MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. s. 14. ISBN 80-7185-075-6.

Díky bohu, dopadlo to dobře; Marie nebo Fany může nyní pokojně usnout, ale i já mohu pokojně usnout.“³

Mezi další známé označení patří také harlekýnky (podle kanadského nakladatelství Harlequin, známého produkcí čtení pro ženy), které nám dokládá stejný postup jako u apelativizace názvu *Červená knihovna*.

1.2. Průkopnice červené knihovny

S počátky zamilovaných románů se čtenářky mohly setkat už na konci 19. století. Za úplnou předchůdkyni tohoto žánru⁴ je totiž považována Věnceslava Lužická, vlastním jménem Anna Srbová, členka několika ženských klubů. Cestě k masovému čtenáři napomohla také Vlasta Pittnerová, která sama přiznávala, že píše proto, aby se užívala, což je pro brakovou literaturu poněkud příznačné. Přispívala především do časopisu *Lada*, který se zaměřoval právě na ženskou četbu. Velkou konkurencí se však Pittnerové stala Vlasta Javořická, které se v rámci oddechové četby dařilo lépe. Počtem vydaných knih, které spadají do tohoto žánru, se řadí na první příčku, udává se, že vydala přes sto publikací. Oblíbenost a čtenost této autorky je příznačná dodnes, jak dokazují výsledky našeho výzkumu v praktické části této bakalářské práce.

Významnou postavou je také Eliška Krásnohorská, proslavila se především překladem dívčího románu *Trotzkopf* od Emmy von Rhodenové. Definice dívčího románu podle *Slovníku literární teorie* zní: „typ románu zobrazující životní situace příznačné pro dospívající dívky a jim určený k četbě. Vzhledem k značné žánrové nevyhraněnosti se někdy hovoří jen o tzv. „dívčí četbě“ (...), (...) dívčí román se často nevyhnul kýčovitě sentimentalitě, stereotypnosti, iluzionismu, mravoličnosti, nevěrohodnosti děje a psychologické povrchnosti, tedy rysům příznačným pro literární brak a pro bulvární literaturu“⁵. Krásnohorskou tak můžeme označit jako zakladatelku žánru dívčího románu u nás. V neposlední řadě je potřeba jako předchůdkyni žánru červené

³ ČAPEK, Karel. *Marsyas čili na okraj literatury 1919–1931*. Praha: Fr. Borový, 1948. s. 225–226.

⁴ Zde je potřeba upozornit, že jako žánr je v literatuře označován román, povídka apod. V tomto případě by tedy šlo spíše o jakýsi sub-žánr, my však přebíráme označení od Mocné.

⁵ SEDLÁK, Ján.: *Epické žánre v literatuře pre mládež*. Sborník Dívky pro román. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1967. In VLAŠÍN, Štěpán: *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. s.78

knihovny představit Popelku Biliánovou (1862–1941), za svobodna Marii Popelkovou.⁶

1.3. Zlatá éra červené knihovny

Největší rozkvět zažila červená knihovna především ve 20. letech 20. století. Těsně po první světové válce panovala poválečná euforie, kdy byl pro tehdejší společnost příznačný optimismus, nadšení a víra v lepší zítřky. Tato euforie pronikla také do oblasti knižního trhu a značila se nárůstem počtu nakladatelů nebo rozvojem kvalitní reklamy. Zkrátka československý knižní trh se podstatně zvětšil, a dal tak možnost rozvoji také populární literatury, které se v takovém prostředí dařilo, bez výjimky červené knihovny. Ve 30. letech se však situace naprosto obrátila, optimismus vystřídal strach z druhé světové války, nastala krize odbytu a knižní trh se hned na počátku 30. let zhroutil. Přesto i v této době produkce brakové literatury vč. červené knihovny pokračovala, a to navzdory silícím tlakům na potlačení braku ze strany rozličných osvětových hnutí.

Pro červenou knihovnu byla důležitá především ženská periodika, pomocí kterých se tento žánr šířil ve společnosti. V nich bychom našli kromě praktických rad do domácnosti právě zamilované románky na pokračování. Mezi vydavatelské platformy takových tiskovin patřil například koncern Tempo (známý převážně bulvárním tiskem), který vydával edici s názvem *Večery pod lampou*. Ta je však příznačná až pro 40. léta. Centrem červené knihovny v době jejího největšího rozmachu v meziválečném období bylo jednoznačně vydavatelství Rodina, producent proslulé edice *Červená knihovna* (jež se později stala obecným označením pro tento typ čtiva). Vedle této edice vydávala Rodina také časopis *List paní a dívek*, který vycházel od listopadu roku 1924 a mezi čtenářkami byl oblíbený také pro svou nízkou cenu – 1 Kčs. Časopis byl známý i pod dalšími názvy, podle toho, v jakém regionu vycházel – *Pražanka*, *Moravanka* a *Slovenka*. Modelem se nakladatelství Rodina stala tvorba Hedwig Courths-Mahlerové, celkově převažovala produkce překladů, převážně právě od německých autorek. Na vydařené romány Mahlerové samozřejmě navazovaly také české autorky, tak například Marie Kyzlinková, Olga Fújerová nebo

⁶ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. s. 21–61

Hana Fosterová.⁷ Objevila se také konkurence, tou se Rodině stal časopis *Hvězda* od známého koncernu Melantrich.

Co se týče samotné edice *Červená knihovna*, vydávané Rodinou, ta byla s *Listem paní a dívek* velmi úzce spjata, totiž romány, které byly vydány v *Červené knihovně*, se většinou nejdříve objevily ve zmiňovaném časopise. Pokud tomu bylo naopak a vyšel nejprve román, *List paní a dívek* jej propagoval a šířil jej ve společnosti. Edice byla příznačná tituly s červenou plátěnou vazbou, do které bylo vytlačeno R jako Rodina nebo ČK jako Červená knihovna. Právě taková podoba tohoto ženského čtení napomáhala vysoké poptávce z řad čtenářek. Sjednocená edice tak umožňovala knížky rychle identifikovat. Obecně se edice v tomto období staly velmi silným (a funkčním) nástrojem propagace, což neplatilo jen pro brakovou literaturu.

O značné oblíbenosti tohoto žánru v meziválečném období svědčí také aktivita čtenářek v soutěži pořádané melantrišskou *Hvězdou*. Úkolem bylo napsat vlastní zamilovaný román podle obrázků, které byly předem v časopise zveřejněny. Podle *Hvězdy* bylo do redakce zasláno několik desítek tisíc verzí příběhů a značnou většinu z nich jejich tvůrkyně zakončily jak jinak než happy endem, který je pro červenou knihovnu tak příznačný.⁸

1.4. Úpadek žánru po válce

Zlatý věk červené knihovny samozřejmě skončil se začátkem druhé světové války. Mohla by se nabízet myšlenka, že po konci války v roce 1945 zažil tento žánr opětovný rozkvět, avšak není tomu tak. Od července 1945 až do září 1948 u nás fungovalo několik orgánů a úřadů, jež vykonávaly předběžnou cenzuru knih, byl jím publikační odbor ministerstva informací, Státní publikační komise nebo Prozatímní ediční rada. Cílem pokvětnové cenzury bylo vydávat pouze hodnotné domácí knihy a ty (kvalitní) tituly, které byly během okupace zničeny. Tato doba je příznačná také přiděly papíru, to však nebyl primární důvod selekce knih, které si zaslouží vydání a jsou hodnotné. „Přídělové hospodaření s papírem nebylo důvodem, ale psychologickou oporou

⁷ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. s. 89–91

⁸ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. s. 101–102

cenzury, existující (...) kvůli tomu, aby se v knižní produkci uplatnily potřeby celku a kritérium kulturní hodnoty.“⁹

Obecně je pro období do roku 1948 příznačné negativní vymezování se vůči první republice (ze všech problémů, které se na knižním trhu vyskytovaly, byl viněn kapitalismus první republiky), literatura se orientovala levicově. Posílila role státu, jakožto výběrce spisovatelů, které bude financovat – musel to být kvalitní spisovatel, v žádném případě brakový. Dále vznikala nakladatelská družstva, která byla postupně protežována přiděly papíru, velké kapitalistické podniky nebyly vítány. O regulaci rozhodovali většinou úředníci (namísto odborníků), takže probíhala byrokratizace.

Největším nepřítelem pokvětnové cenzury byla právě braková literatura. Ta se z knižního trhu vytrácela zpozvolna a její potlačování státu skvěle vycházelo. Populární beletrie po skončení války rozhodně nedosáhla svých rozměrů z meziválečných let. Odmítána byla především Vlasta Javořická, která se o zákazu vydávání svých knih zmiňuje v jednom díle svých pamětí nazvaných jako *Můj život*: „Ministerstvo je vrátilo, že se nehodí pro dnešní dobu, že je to ‚brak‘. V jakém přišly stavu a co jsem si musela pomyslet o těch pánech na ministerstvu? Text byl bohatě červeně a modře seškrtnán a na okrajích bylo všelicos připsáno, úplná sprostota! Například kde jsem líčila, jak jsme byli zoufalí a bezradní při vpádu Němců do naší vlasti, bylo připsáno ‚Nesmysl!‘, ‚Vylháno!‘. Ke konci však napsali, že jsme se vůbec neděsili, vždyť jsme věděli, že nás neopustí sovětská armáda. Kde jsem líčila přírodu, tam napsali ‚Škoda papíru‘ a přeškrtnuli to. Nu, dělali to asi velmi vzdělaní páni.“¹⁰

1.5. Situace do roku 1989

V roce 1948 spolu s komunistickým převratem došlo také k převratu na knižním trhu. Tiskařský průmysl byl znárodněn, od roku 1949 pak byla knižní produkce regulována, vydávat směly jen socialistické instituce a společenské organizace. Na tuto regulaci dohlížela Národní ediční rada česká, jejímž hlavním úkolem byla likvidace soukromých podniků, která proběhla již v únoru 1948 tím, že soukromým nakladatelům byl zastaven příděl papíru. Na knižní trh padla tvrdá cenzura, rapidně byla omezena témata, autoři a samozřejmě žánry. Úkolem nové socialistické republiky

⁹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení*. 1938–1951. Vyd. 1. Brno: Host, 2004. 412 s. ISBN 80-7294-129-1. s 152–153

¹⁰ JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 6*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2000. 216 s. ISBN 80-7217-116-X. s. 86–87

bylo kompletně převychovat čtenáře. Socialistická literatura ze svého pole striktně vylučovala populární literaturu. Bylo zakázáno, aby se taková díla vydávala, vedle toho byla všechna tato literatura samozřejmě vyřazena z knihkupeckých skladů, z knihoven nebo antikvariátů.

S nástupem komunismu byla tedy obsahovým cílem na knižním trhu „ideologická homogenita věcné i beletristické literatury, očista nakladatelské činnosti a knižního trhu od veškeré reakční, protistátní a protisovětské literatury a odstranění knižního braku vůbec“¹¹ (což probíhalo už v pokvětnovém období, viz kapitola výše).

Zatímco v pokvětnové cenzuře se dbalo především na domácí tvorbu, v té poúnorové již byla domácí tvorba v rovnosti s tou sovětskou. Největším nepřítelem se tedy státu stal opět brak a spolu s ním také protisovětská literatura. V braku spatřovali „falešnou a ohlupující náhražku literatury, již buržoazie vyráběla pro zisk, podstrkovala proletariátu či lidu, a otupovala tak jeho revoluční sebeuvědomění“¹².

Povolení autoři byli členy Svazu československých spisovatelů. Mimo tuto organizaci se ocitali právě autoři kriminálek, sentimentální, humoristické nebo dívčí četby. Braková literatura byla postupně odstraňována od roku 1949 a tento proces trval asi tři roky. V roce 1952 pak proběhla velká inspekce napříč pražskými antikvariáty, která dopadla pro stát dobře, jelikož jejím výsledkem byla zpráva, že se detektivní ani dívčí romány již téměř nevyskytují. Pokud se totiž daný titul nemohl prodávat ani v antikvariátech, znamenalo to, že se jedná o titul zcela nepřípustný, který se nesmí dostat do rukou nikomu a musí být zničen. Ty tituly, jež byly odsouzeny k zániku, byly často opatřovány komentáři. Co se týče červené knihovny, u té se v drtivé většině objevovalo kromě komentáře „brak“, také „kýč“.¹³ Vztahem braku a kýče se zabývá například Umberto Eco, který kýč vysvětluje jako napodobení vysokého umění. Avšak brak, co se například přímo červené knihovny týče, se nesnaží využívat forem vysoké literatury, nýbrž citů a hodnot.¹⁴ „V zásadě bychom tedy mohli říci, že brak není kýčem

¹¹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení*. 1938–1951. Vyd. 1. Brno: Host, 2004. 412 s. ISBN 80-7294-129-1. s 151.

¹² JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení*. 1938–1951. Vyd. 1. Brno: Host, 2004. 412 s. ISBN 80-7294-129-1. s 203.

¹³ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení*. 1938–1951. Vyd. 1. Brno: Host, 2004. 412 s. ISBN 80-7294-129-1. s 210–218.

¹⁴ HOLANOVÁ, Markéta & SEGI, Stefan. *Anatomie Braku. Několik tezí k brakové literatuře*. LitENky: Literární novinky / Revue pro kulturu a publicistiku [online]. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2010, roč. 6, č. 2. [cit. 2022-09-07]. ISSN 1804-7319. Dostupné z: <http://litenky.ff.cuni.cz/clanek.php/id-2598.html>

ve vztahu k literatuře, ale může se tak jevit ve vztahu ke světu a společnosti.“¹⁵ Proto byl v těchto komentářích kýč „především ekvivalentem líbivého, sentimentálního ‚braku‘, synonymem emocionality, senzitivnosti a fyziologičnosti v literatuře bez umělecké hodnoty“¹⁶.

Pro zbavení se české literatury od braku mělo zásadní význam také zastavení vydávání sešitových edic (v rámci kterých nás nejvíce zajímají například *Večery pod lampou*). I v době pokvětnové cenzury se lidé nebáli vyslovit zájem o tuto edici, avšak nikdy nebyla obnovena tak, jak ji čtenáři znali ve 30. letech. Namísto toho nakladatelství Práce založilo časopis *Románové novinky*, který vycházel dvakrát do měsíce (v jehož redakci stál například Jaroslav Seifert) a věnoval se agitačním románům. Románové novinky tedy měly uspokojit čtenářskou poptávku, a navíc čtenáře literárně převychovat. Tento čtrnáctideník vycházel až do roku 1992, během poloviny století se měnila jeho forma nebo také periodicita.¹⁷

Do roku 1968 byl český knižní trh centrálně plánovaný, stát určoval prodejní cenu knih, cenu v antikvariátech nebo polygrafickou výrobu. Značně rostla propast mezi poptávkou a nabídkou – hromadily se neprodané náklady politicky angažovaných knih a postupně rostl černý trh s vyloučenou literaturou. Pro toto období je příznačná špatná polygrafická úroveň knihy, úpadek kvality redakce apod. V období normalizace docházelo k narušení systému gescí, nakladatelé si začali konkurovat, což stát pouze tiše toleroval. V této době se začaly formovat dva neoficiální proudy, samizdatový a exilový, které se vymykaly cenzuře a pro které platily specifické podmínky vydávání.

Vznikla také tzv. šedá zóna, která nepatřila ani do jednoho z těchto proudů. Sem patřily publikace, jejichž vydání bylo zastřešeno některou z oficiálních organizací spadající pod Národní frontu. Činnost těchto organizací často s daným titulem vůbec nesouvisela, šlo pouze o jeho vydání. Takové publikace byly přístupné pouze pro členy

¹⁵ HOLANOVÁ, Markéta & SEGI, Stefan. *Anatomie Braku. Několik tezí k brakové literatuře*. LitENky: Literární novinky / Revue pro kulturu a publicistiku [online]. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2010, roč. 6, č. 2. [cit. 2022-09-07]. ISSN 1804-7319. Dostupné z: <http://litenky.ff.cuni.cz/clanek.php/id-2598.html>

¹⁶ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení*. 1938–1951. Vyd. 1. Brno: Host, 2004. 412 s. ISBN 80-7294-129-1. s 218

¹⁷ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945–1989* [online]. Praha: Academia, 2008 [cit. 2022-09-07]. ISBN 978-80-200-1527-3. Dostupné z: <http://service.ucl.cas.cz/edicee/dejiny/dejiny-ceske-literatury-1945-1989>

organizace, na oficiální trh se tedy nedostaly.¹⁸ Na konci 80. let již stát ztratil kontrolu nad trhem, který nedokázal pružně reagovat na poptávku a trendy, a s revolucí se rozpadl centrálně řízený trh.

¹⁸ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati...: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Dotisk 1. vyd., Praha: Academia, 2015. s 370.

2. Český knižní trh po roce 1989

2.1. Boom nakladatelů

Uvolnění poměrů ve společnosti přineslo volnost v mnoha směrech. Pád komunismu znamenal celkovou svobodu ve společnosti, která se projevila také na poli literatury, a tedy knižního trhu. Literatura se přestala rozdělovat na oficiální, exilový a samizdatový proud, zmizela cenzura. Pro období po roce 1989 je příznačný především obrovský nárůst nakladatelských subjektů. Knižní trh přestal být řízený centrálně a Praha, jakožto hlavní sídlo nakladatelů, ztratila své dosavadní postavení. Začalo se objevovat obrovské množství vydaných knih, znovu se na trhu objevovala braková literatura – westerny, kovbojky nebo právě červená knihovna. Volnost, která panovala na českém knižním trhu, tak vedla až k jeho zhroucení o čtyři roky později, čemuž je věnována jedna z následujících kapitol.

Počet nakladatelů se zvyšoval vysokou rychlostí. „Ze 45 v roce 1989 šplhal jejich počet velmi strmě: v roce 1990 jich bylo podle Národní agentury ISBN 550 (v celém Československu 900), v roce 1994 jich bylo registrováno už 1 676 a v roce 2007 více než dvakrát tolik (4 073); k 31. prosinci 2012 jich bylo registrováno 5 474.“¹⁹ Taková nakladatelství vznikla například transformací tiskáren, mnohé instituce jako vysoké školy nebo úřady začaly mít svá vlastní nakladatelství, stejně tak tomu bylo u klubů nebo různých zájmových spolků. Mnozí vydavatelé periodik začali po sametové revoluci kromě časopisů vydávat také knihy. Vedle takových podniků však existovala také tzv. nakladatelství jednoho muže, kdy se spisovatelé, publicisté, vědci nebo umělci ve svobodné společnosti chopili příležitosti a začali s vydáváním publikací, avšak tento typ vydavatelství v mnoha případech nevydržel příliš dlouho a zanikl po několika málo letech.

Mohlo se tedy zdát, že volnost a svoboda na poli knižního trhu s sebou přinese jen to pozitivní, že svobodné podnikání bude znamenat jednodušší systém. Avšak takové prostředí vedlo k nemalému množství existenčních problémů pro nakladatele. Negativně k nim přispíval například pultový a stánkový prodej, výprodej levných knih,

¹⁹ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati...: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Dotisk 1. vyd., Praha: Academia, 2015. s 402.

pirátská vydání, růst ceny knihy, konkurence televize nebo internetu.²⁰ O chaosu, který na knižním trhu panoval, značí také čtenářský výzkum, který vyšel v periodiku *Čtenář*²¹ – na otázku, zda je nabídka knižního trhu přehledná, odpovědělo 75,5 % respondentů negativně.

2.2. Zhroucení knižního trhu 1993

Jak už bylo řečeno, počáteční euforii velmi rychle vystřídal chaos. Rozpad centrálně řízeného trhu, privatizace, boom nakladatelů a bezmezná víra ve volný trh se sebou přinesly také špatnou infrastrukturu, prudký nárůst počtu titulů, skladové výprodeje a celkovou nezkušenost s tržním prostředím, což vedlo až k zhroucení knižního trhu v roce 1993.

Již v roce 1990 se do problému dostává Knižní velkoobchod, jenž se musí přizpůsobit rychlejšímu vydávání knih. Za socialismu totiž fungovaly tzv. knižní čtvrtky, kdy knihkupectví dostávala přiděly vydaných knih. Počet těchto vydání mnohdy nedosáhl ke dvojcifernému číslu. S pádem socialismu se situace samozřejmě změnila a bylo nutno najít nové formy distribuce a také prodeje. V letech 1992 až 1994 se s touto změnou těžce vypořádávala značná část knihkupců. Nastala tak fáze, kdy „strategii ‚čtenář si knihu vždy najde‘ je nutno opustit a nahradit strategií ‚knih musí za čtenářem““.²² Začínají se objevovat slevy na knihy, což znamenalo jediné – čtenáři byli ochotní čekat, než se kniha zlevní, a nepotřebovali mít novinku ihned. Se zlevněnými knihami souvisí převážně knihkupectví Levné knihy, jehož éra započala v roce 1993. Zakladatelem této firmy je Ing. Jan Maivald. Do Levných knih se logicky dostávaly ty knihy, které nešly na odbyt a nakladatelé se jich chtěli „zbavit“.

Obecně však ceny knih stoupaly, bez ohledu na kvalitu. Čtenáři si jejich koupí často nemohli dovolit, proto jim nezbývalo nic jiného než se obrátit právě na Levné knihy. Zde však chyběly knižní novinky. Poptávka po knize tak byla stále vysoká, avšak vzhledem k vysoké ceně nebyl jejich odbyt takový, jak by si nakladatelé

²⁰ HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3. s 17

²¹ HALADA, Jan. Čtenářský výzkum jako sonda současného knižního trhu. *Čtenář*. 1995, 47(10), 369–372.

²² ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati...: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Dotisk 1. vyd., Praha: Academia, 2015. s 391.

představovali.²³ V takovém prostředí pak došlo k zahlcení knižního trhu – knih bylo příliš, ale nikdo je nekupoval. Očividným problémem tak byla také distribuce těchto knih, která byla chaotická a nestíhala rychlému náporu vydávání dalších a novějších titulů. Takovou situaci pak nezvládla mnohá velká nakladatelství (viz kapitola Boom nakladatelů), naopak malá nakladatelství se většinou v nových poměrech naučila přežít.

Český knižní trh se pomalu začal stabilizovat asi od poloviny 90. let. V těchto letech docházelo k jasnému přiřazení a vymezení rolí, tedy role nakladatele, knihkupce a distributora. Z chaotického prostředí se knižní trh stal přehlednějším, což pomohlo také čtenářům, kteří přestali být zcela dezorientovaní v obrovském množství knih.

²³ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati...: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Dotisk 1. vyd., Praha: Academia, 2015. s 409.

3. Návrat červené knihovny v 90. letech

Od února 1948 až do 90. let nastalo pro červenou knihovnu dlouhé období temna. Avšak s převratem a změnou fungování českého knižního trhu, která je popsána výše, se tento žánr spolu s ostatními opět dostal do literárního pole. Pro období po roce 1989 je příznačná značná nadprodukce textů, ať už úplně nových, nebo těch, které byly dříve zakázané. V prvních letech po převratu převažovalo právě vydávání režimem zakázaných knih. Byl to nejjednodušší způsob, jak dosáhnout úspěchu a uspokojit čtenářskou poptávku. Znovu se tedy objevovali známí autoři, známá díla a také známé žánry.

3.1. Ivo Železný

Co se týče červené knihovny, v 90. letech se objevovaly jak nové tituly, tak reedice nejpopulárnějších autorek a edicí, které se těšily oblibě před rokem 1948. Jako příklad může posloužit nakladatelství Ivo Železný, které vzniklo v roce 1991. Majitelem je PhDr. Ivo Železný, který si prošel redaktorskou prací v několika nakladatelstvích (Svoboda, Odeon nebo Art servis). Právě po rozpadu Art servisu si založil vlastní nakladatelství, které se velmi rychle rozrůstalo. Pro toto nakladatelství bylo typické právě vydávání spotřební literatury, která čtenářům v období totality nebyla přístupná, a zaměření na zisk, zatímco na kvalitu se tolik nehledělo. Šlo zkrátka o to, uspokojit co nejrychleji a nejlevněji čtenáře. Kromě červené knihovny, které se věnujeme, se nakladatelství zaměřovalo také na vydávání detektivek, dobrodružné literatury nebo rodokapsů.

Z edic, které souvisely právě s červenou knihovnou, můžeme jmenovat např. v meziválečných letech proslulé *Večery pod lampou*, *Knihovničku večerů pod lampou* nebo *Knihovnu večerů pod lampou*.²⁴ Vydávané tituly nebyly kvalitní, ani co se obsahové stránky týče. Důvod je prostý – jednalo se o texty, které vyšly před několika desítkami let, takže je nakladatelé vnímali jako zastaralé. Řešením bylo tyto knihy upravit, nejčastěji se tedy příběhy zkracovaly a z obsáhlých románů vznikaly romány stostránkové. Těmito zásahy do díla byl samozřejmě narušen také styl autorek. Dagmar Mocná ve své studii uvádí jako příklad znovuvydání *Hraběnky Gisely* od

²⁴ HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3. s 373

E. Marlittové. Toto dílo vydal Ivo Železný v rámci *Knihovničky Večerů pod lampou*, a kromě zkracování bohatých odstavců zde došlo také k vynechání prehistorie příběhu, čímž následný děj zcela postrádá logickou soudržnost.²⁵

3.2. Harlekýnky

Velmi rychle se začala objevovat také překladová literatura. Ta sice byla vydávána i před rokem 1989, avšak po revoluci její počet značně vzrostl a čeští autoři se museli vyrovnávat s touto konkurencí.²⁶ V rámci červené knihovny je potřeba zmínit obrovský boom, kterým byly tzv. harlekýnky. Ty k nám pronikly z Kanady, kde roku 1948 založil Richard Bonnycastle nakladatelství Harlequin. Zpočátku se vydavatelství nevěnovalo ženským románům, s tím přišla až Richardova manželka Mary, která v 50. letech převzala redakční práci. K obrovskému boomu harlekýnských románů přispěla také distribuce této firmy, jelikož byly jejich knihy dodávány do kanadských supermarketů a často je zákazníci dostávali jako dárek k nákupu. Harlequin tak obdarovával společnost v naději, že se čtenářům tituly zalíbí natolik, že si koupí zbytek série.²⁷

Tato marketingová strategie se velmi osvědčila a po pádu železné opony se tzv. harlekýnky dostaly do celého světa. Na našem území dosáhlo nakladatelství Harlequin v roce 1992 tržby 10 milionů dolarů.²⁸ Knihy byly příznačné měkkou vazbou a také nízkou kvalitou. Důvodem bylo především to, že knihy byly překládány lidmi, kteří s překlady neměli žádné zkušenosti. Jak uvádí překladatelka Petra Diestlerová, která svou kariéru začínala právě překladem harlekýnek, v rozhovoru pro portál iLiteratura: „Na začátku devadesátých let se u nás nakladatelství Harlequin snažilo prosadit a na překlady bralo každého, i lidi bez zkušeností. K překladům dávali takový jednostránkový manuál. Mrzí mě, že jsem si ho neschovala, ale pamatuju si, že jeden bod zněl: ‚Sexuální scény překládejte spíše romanticky než naturalisticky.‘ Což je docela těžké, slovní zásoba češtiny je v téhle oblasti převážně buď hodně klinická,

²⁵ MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996. s. 209–212

²⁶ KOTRLA, Tomáš. *Současná česká literatura a společnost*. Hradec Králové, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc.

²⁷ *Harlequin Company Info* [online]. c 2000–2022. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://corporate.harlequin.com/>

²⁸ *Harlequin Company Info* [online]. c 2000–2022. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://corporate.harlequin.com/>

nebo vulgární. A když se člověk moc zamotal do obrazných vyjádření, mohl s těmi lasturkami, mušličkami a roztouženým ženstvím skončit buď u naprosté nesrozumitelnosti, nebo u nechtěné komiky²⁹. O velmi špatné kvalitě překladů svědčily také výsledky čtenářského výzkumu Jana Halady, ve kterém čtenáři o jejich tehdejší úrovni soudili, „že je v některých případech přímo otřesná“³⁰.

Harlequin produkoval mnoho edicí, z nichž nejpopulárnější a nejoblíbenější mezi čtenářkami byla např. *Historická romance*, *Sladký život* nebo *Desire*. Tyto série se lišily příběhem a čtenářky si mohly vybrat podle svých preferencí – od historického prostředí, ve kterém se objevovali rytíři a vznešení páni, po povídky plné touhy, vášně a erotiky. Kromě obsahu se tyto tituly lišily také vzhledem, každá ze sérií měla různou barvu. Pro tyto paperbackové sešity byla specifická distribuční síť, jelikož se u nás prodávaly na stáncích PNS. Ivo Železný a Harlequin samozřejmě nejsou jedinými producenty červené knihovny. Další nakladatelství a edice jsou předmětem zájmu v praktické části této práce,

3.3. Moderní červená knihovna

Na knižním trhu nalezneme červenou knihovnu také dnes. Její podoba se samozřejmě poněkud liší od typické červené knihovny v době její největší slávy – od příběhů ze šlechtického prostředí, kde hlavní postavou byla nevýrazná dívka a bohatý ušlechtilý pán, se tento žánr přesunul do současného, nebo dokonce fantasy prostředí, např. ve formě tzv. paranormálních romancí.

Do novodobé červené knihovny bychom mohli zařadit také erotickou literaturu. Erotika se objevovala už ve zmiňovaných harlekýnkách (a v literatuře obecně samozřejmě mnohem dříve) a dnes je její výskyt v literatuře ještě vyšší. Důkazem toho, že je erotické čtení především u ženských čtenářek velmi oblíbené, je bezpochyby *Fifty Shades of Grey (Padesát odstínů šedi)* od E. L. James. Podle výstavy, kterou připravil Jiří Trávniček, Renata Salátová, Vít Richter a další pro Národní knihovnu (2018), bylo *Padesát odstínů šedi* pátou nejoblíbenější knihou za rok 2018. Z tohoto výzkumu také

²⁹ DIESTLEROVÁ, Petra. Překladatel by měl být introvert, extrovert by se z toho zbláznil. *iLiteratura.cz* [online] 2018 [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/Clanek/39849/diestlerova-petra>

³⁰ HALADA, Jan. Čtenářský výzkum jako sonda současného knižního trhu. *Čtenář*. 1995, 47(12), 468–470.

vyplývá, že si čtenáři nejčastěji vybírají četbu podle žánrů. Ženská část čtenářstva pak nejvíce čte právě současnou oddechovou beletrii, mezi kterou tedy patří také literatura, která by se dala řadit do žánru červená knihovna.

Označení červená knihovna je dnes vnímáno jako problematické. V knihkupectvích ani v knihovnách už jej téměř nenajdeme, knihy tohoto typu nejčastěji spadají pod žánrové označení „román pro ženy“ nebo „milostný román“, případně „romance“. Důvodem, proč se opustilo od původního názvu tohoto čtiva, může být to, že nám pojem červená knihovna evokuje právě nekvalitní brakovou literaturu (a s četbou takového typu knih se nikdo nechce chlubit). Pro ozřejmění toho, co označení červená knihovna v čtenářích vyvolává, jsme toto sousloví zadali do vyhledávání v diskuzi na portále Databazeknih.cz a většina příspěvků, ve kterých se heslo vyskytovalo, se o červené knihovně vyjadřovala negativně, nejčastěji v tom smyslu, že čtenáři od daného titulu očekávali více, ale byla to „jen červená knihovna“³¹.

3.4. Čtenářky červené knihovny

V závěru teoretické části této bakalářské práce jsme se podívali na to, kdo vůbec červenou knihovnu čte. Vycházeli jsme z výzkumů Jiřího Trávnička, které zprostředkoval ve knize *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize* (2007). Je logické, že červenou knihovnu bude vyhledávat spíše ženské čtenářstvo. Obecně ženy upřednostňují současnou oddechovou beletrii, od knih očekávají estetický zážitek, pomocí četby se myšlenkami přenáší do jiného světa – obojí je jim červená knihovna schopna nabídnout. Ženy také čtou více než muži, výrazně více využívají služeb knihoven a knihy si vybírají podle toho, co četli jejich rodiče nebo ostatní rodinní příslušníci.

Z těchto výzkumů, které byly provedeny v roce 2007, je také patrné, že se v Česku stále výrazně prosazuje četba určená primárně pro ženy, a to různých úrovní. Od populárních a konzumních harlekýnek až po inteligentní humor. V rámci nejoblíbenějšího autora se i po dlouhé době od největší slávy umístila Vlasta Javořická na třetí příčce spolu s K. Čapkem a E. M. Remarquem. V poměru hlasů žen a mužů samozřejmě pro Javořickou hlasovaly převážně ženy (14 : 2). Zajímavé je, že když byl výzkum prováděn o tři roky později, Vlasta Javořická se na prvních příčkách

³¹ Databáze knih [online]. c 2008–2022. [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/>

neobjevila, v roce 2013 se však stala pátým nejoblíbenějším autorem.³² Z výzkumů je tedy patrné, že červená knihovna je mezi ženami stále oblíbená, je třeba přihlídnout k tomu, že výzkumy byly prováděny v roce 2007, avšak jak zmiňujeme výše, červená knihovna a romány, které bychom do tohoto žánru také mohli zařadit, jsou stále velmi vyhledávané.

Z výzkumů vyplývá, že čtenářkami červené knihovny jsou nejčastěji ženy středního věku, jež čtou, aby si odpočinuly. Zamilované romány jim přináší možnost úniku do jiného světa, ženy také často v knihách vyhledávají pomoc v životních situacích. Je tedy možné, že v červené knihovně hledají to, co jim v osobním životě chybí. Knihy tohoto žánru jim mohou také pomoci kompenzovat nedostatek lásky nebo vášně, o které alespoň sní právě pomocí zamilované nebo erotické četby. Tuto tezi nám dokazuje také výzkum Jana Halady, který se zaměřoval mj. na otázku, jaká je z pohledu čtenářů funkce knihy. Na prvních příčkách v četnosti odpovědí se totiž objevují výroky, že kniha slouží k relaxaci, odpočinku (61,9 %), nebo dokonce, že kniha vzrušuje (18,1 %) a také pomáhá překonat osamělost (32,0 %).³³

Existují také různá diskuzní fóra nebo weby, kde se schází čtenářky červené knihovny a vzájemně si předávají své zkušenosti s touto četbou. Příkladem takové platformy může být web *Renčina červená knihovna*, který má sloužit jako elektronický čtenářský deník zaměřený na červenou knihovnu. Ženy zde hodnotí nejrůznější romány, v komentářích diskutují o daných titulech, našli bychom zde také romány na pokračování, které vznikají na platformě Wattpad. To je jeden z dalších důkazů, že nemalou součástí české čtenářské obce jsou ženy, které stále holdují červené knihovně.

³² TRÁVNÍČEK, Jirí. *Překnížkováno: co čteme a kupujeme* (2013). Brno: Host, 2014. s. [5]. ISBN 978-80-7050-637-0.

³³ HALADA, Jan. Čtenářský výzkum jako sonda současného knižního trhu. *Čtenář*. 1995, 47(12), 468–470.

4. Proměna vydávání červené knihovny v 90. letech

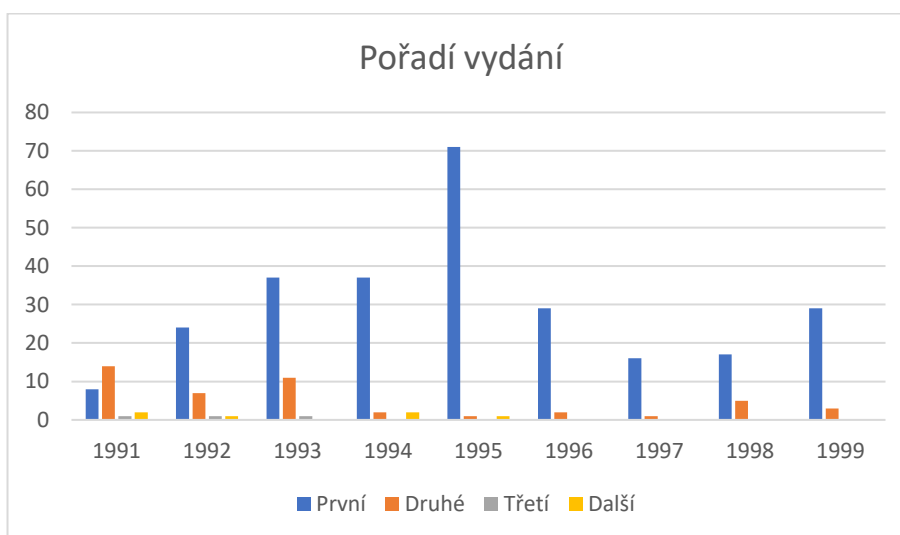
V praktické části této bakalářské práce se zaměříme na proměnu vydávání knih patřících do žánru červené knihovny. Pracovali jsme se Souborným katalogem Národní knihovny. Při vyhledávání nám katalog nabídl vzorek 465 knih, které vyšly mezi lety 1991 až 1999. V roce 1989 byl výskyt těchto titulů velmi nízký – pouze jedna kniha. Stejně tak tomu bylo v roce 1990, zde nám katalog nabídl pouze pět titulů, z toho čtyři od Vlasty Javořické. Z tohoto důvodu jsme náš výzkum zaměřili až na léta 1991–1999.

V tomto období bylo předmětem sledování pořadí vydání, nakladatelství, ve kterém daný titul vyšel, v jaké edici, o jaký typ románu jde (zda se jedná o historický román, vesnický román, román pro ženy nebo pro dívky nebo je zde například přímo uvedeno označení červená knihovna, které není příliš obvyklé), dále počet stran, vazba (měkká, sešitová nebo pevná), obálka (zda se na ní objevuje zamilovaná dvojice, nebo ne) a nakonec, zda se jednalo o překlad nebo český originál od českého autora. Ačkoli se může zdát, že sledované parametry zachycují pouze formální stránku produkce, resp. její vizuální podobu, chápeme je jako určitý indikátor širších nakladatelských strategií a obecně vnímání daného žánru ze strany společnosti. Polygrafické řešení nám může např. signalizovat, jakou váhu nakladatel titulu přikládá, pořadí vydání zase osvětluje obecný příklon čtenářské obce k recepci novinek nebo naopak reedic zaběhnutých autorů (často spojených s dobou dávno minulou). Data je pak zapotřebí vnímat v kontextu toho, co víme o stavu a vývoji knižního trhu v průběhu 90. let obecně.

4.1. Pořadí vydání

První kapitola je tedy zaměřena na pořadí vydání – zda se jednalo o první vydání titulu, či nikoliv. Jelikož drtivá většina z námi sledovaných titulů patřila mezi první vydání, do grafu jsme zařadili pouze tyto hodnoty: první vydání, druhé vydání, třetí vydání a další. Ne u všech 465 titulů byla informace o pořadí vydání dohledatelná, v rámci této kategorie jsme tedy pracovali s celkem 323 tituly. Z grafu č. 1 je ihned patrné, že

největší zastoupení zde mají první vydání.³⁴ Pouze v roce 1991 vyšlo více druhých vydání než prvních. Mezi druhá vydání patří především tituly vyprodukované nakladatelstvím Ivo Železný a Lípa. Četné zastoupení zde mají knihy od Heleny Mniskówné a Vlasty Javořické. Počet druhých vydání postupně po roce 1991 klesá, v roce 1995 je tato skupina zastoupena pouze jedním titulem, oproti 71 prvních vydání. Po roce 1995 pak tento počet lehce stoupá, avšak stále výrazně převažují nová vydání. Druhá vydání nejčastěji vycházela ve zmiňovaném nakladatelství Ivo Železný, což potvrzuje zaměření tohoto nakladatelského domu na reedice dříve oblíbených titulů, které za totality nebyly čtenářkám přístupné. Přesto však druhá vydání nepřevažují nad novou tvorbou.

Graf č. 1: Pořadí vydání

Třetí vydání se vyskytují minimálně, z rozsahu námi sledovaných let se jedná pouze o tři tituly, a to v letech 1991–1993. Od roku 1994 pak nevycházela jiná vydání než první a druhá. Do skupiny dalších vydání patří jedno čtvrté, dvě pátá, ale také tři desátá vydání. V rámci desátých vydání se jednalo ve všech třech případech o knihy od autorky Popelky Biliánové vydané opět v nakladatelství Ivo Železný.

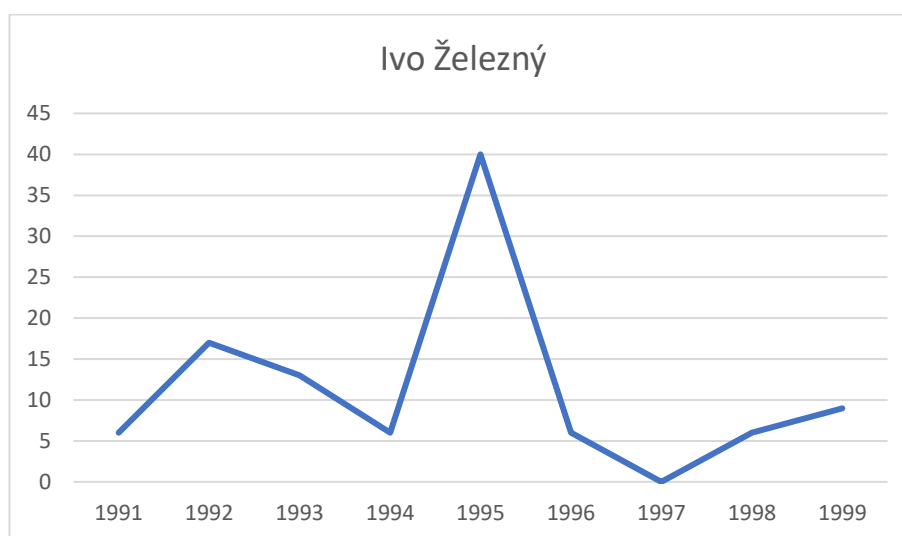
Z výše uvedeného tedy vyplývá, že ve vydávání brakových ženských románů převažovala nová tvorba. Pokud se objevila znovu vydaná díla, jednalo se nejčastěji

³⁴ Tento poměr by se ještě zvýšil, pokud bychom předpokládali, že knihy s neuvedeným pořadím vydání jsou ve skutečnosti první vydání, které nakladatel pouze explicitně nedeclaroval. Zejména v první polovině 90. let byla formální stránka nakladatelské praxe velmi rozvolněná a k podobným jevům docházelo. Dá se však předpokládat, že v případě reedice byl nakladatel více motivován pořadí vydání uvést.

o autorky spojené s počátky červené knihovny. Tato díla patřila mezi produkci nakladatelství Ivo Železný, pro které jsou opakovaná vydání příznačná. Vysoký počet prvních vydání pak může souviset s proměnou románů pro ženy po obsahové stránce, jelikož tyto knihy s postupem času reflektují současný stav společnosti. Poptávka po oddechové literatuře byla (a stále je) vysoká, ale původní obsahová stránka by pro čtenářky nejspíš nebyla tolik atraktivní. Mění se totiž například postavení ženy ve společnosti, erotická témata přestávala být tabu, čemuž se musel přizpůsobit také tento typ čtiva, a proto vznikala nová díla, která na novodobé trendy reagovala.

4.2. Nakladatelství

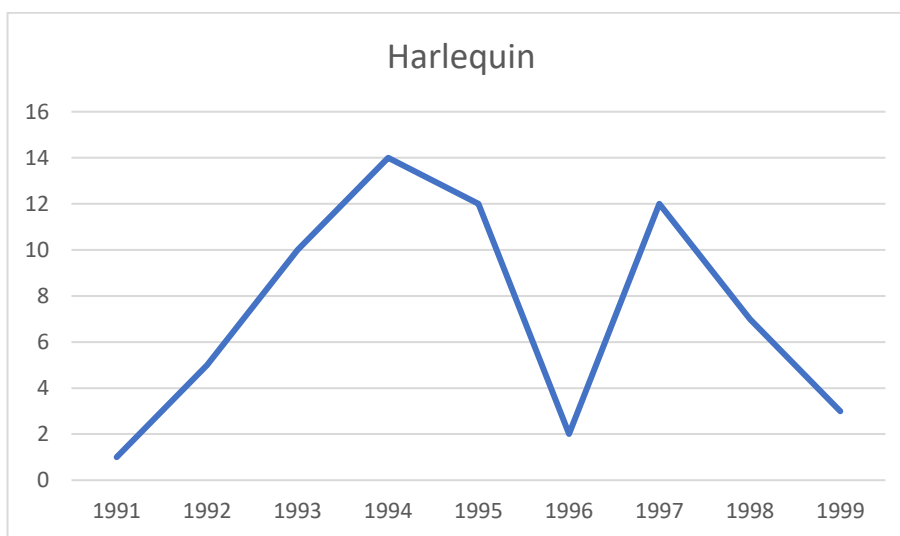
Při mapování nakladatelského spektra jsme postupovali následovně. Největšími velikány jsou samozřejmě Ivo Železný a Harlequin, z toho důvodu jsme u těchto nakladatelství sledovali také vývoj jejich produkce za celých 9 let. Ivo Železný byl totiž největším producentem červené knihovny v letech 1992, 1993 a 1995, Harlequin pak 1994 a 1997.

Graf č. 2: Vývoj produkce červené knihovny nakladatelství Ivo Železný v 90. letech

Zastoupení titulů vydaných nakladatelstvím Ivo Železný se zvýšilo s rokem 1992, avšak poté jejich produkce až do roku 1994 opět klesá. Důvodem tohoto úbytku je právě nakladatelství Harlequin, které naopak svou produkci už od roku 1991 strmě navyšovalo. Ivo Železný pak vydal nejvíce zamilovaných románů v roce 1995, bylo jich celkem 40. Zajímavé je, že v roce 1997 nám katalog Národní knihovny České

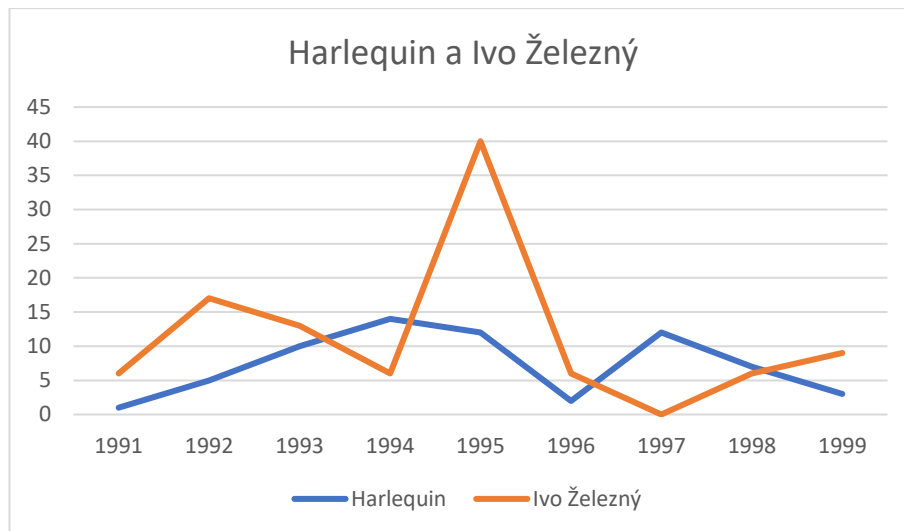
republiky nenabídl ani jeden titul od tohoto nakladatelství. Od tohoto roku pak počet vydaných knih opět stoupá, v roce 1999 jich bylo 9.

Graf č. 3: Vývoj produkce červené knihovny nakladatelství Harlequin v 90. letech

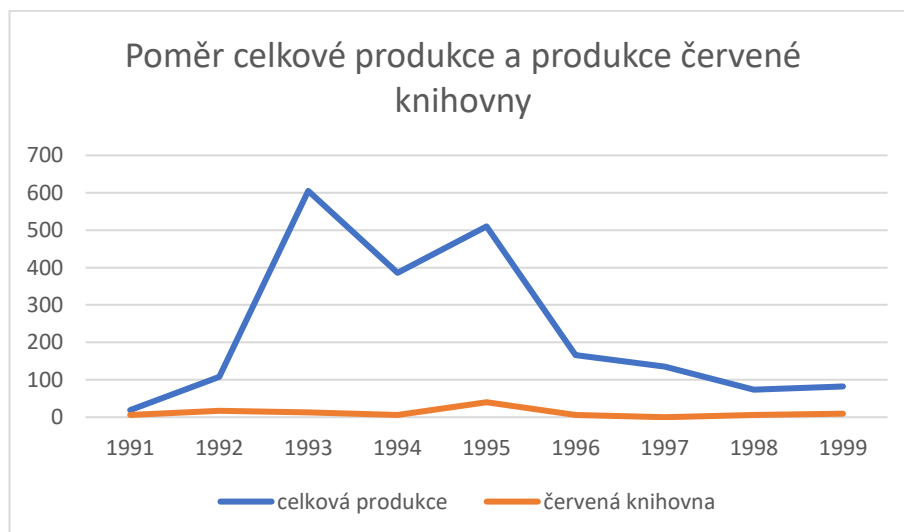
Nakladatelství Harlequin tedy postupně vydávalo více titulů již od roku 1989. V roce 1991 to byl pouze jeden zamilovaný román, oproti tomu v roce 1994 jich bylo 14. Vývoj počtu vydaných knih tímto nakladatelským domem není konstantní, během let se střídavě mění. Tak například od roku 1994, kdy byl Harlequin největším producentem červené knihovny, jeho zastoupení opět klesá, v roce 1996 vyšly pouze dvě knihy. Následující rok je počet knih opět navýšen, poté ale zase klesá.

Podobně tomu tak je také u Iva Železného, avšak u těchto nakladatelství jsou počty vydaných knih většinou na opačných hodnotách (když Železný vydal nejvíce knih v průběhu určitého roku, Harlequin jich naopak vydal méně). Z toho vyplývá, že příčku v počtu vydaných titulů jednoho nakladatelství ovlivňovalo to druhé. Tito dva producenti si tak byli největší konkurencí, co se týče vydávání námi sledovaného žánru v tomto období. Jak můžeme vidět na následujícím grafu, nejbližší si tato nakladatelství počtem vydaných titulů byla v letech 1993, a především 1998 (zde vydal Harlequin o jeden titul více než Železný).

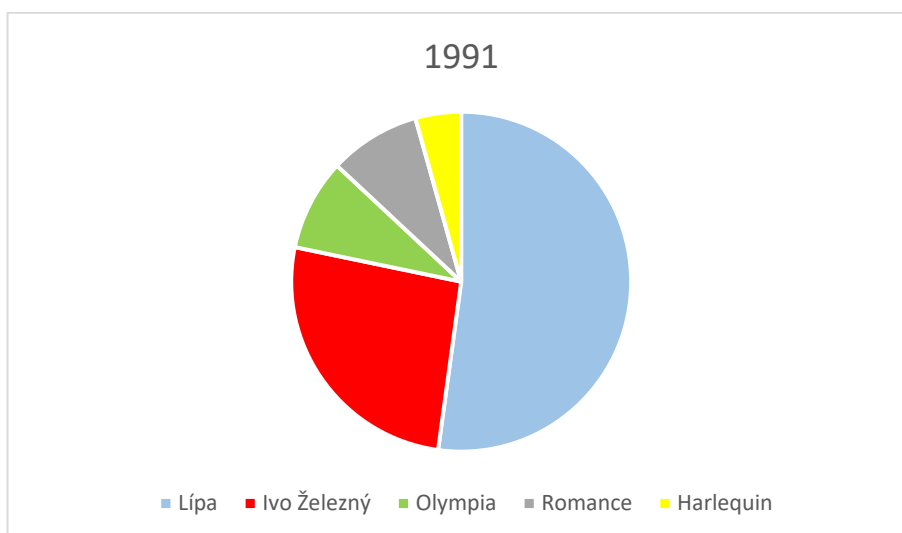
Graf č. 4: Vývoj produkce červené knihovny nakladatelství Harlequin a Ivo Železný v 90. letech

Blíže jsme se zaměřili na boom v produkci červené knihovny u Iva Železného v roce 1995. Na grafu níže je znázorněn poměr vydaných románů pro ženy vůči celkové produkci nakladatelství v jednotlivých letech. V roce 1995 Ivo Železný vydal o 124 titulů více než v předešlém roce. Co se týče pouze červené knihovny, i u té pozorujeme markantní rozdíl v těchto letech – v roce 1995 vyšlo zmiňovaných 40 knih, oproti 6 titulům v roce 1994. O rok později, v roce 1996, však opět pozorujeme úbytek jak produkce tohoto žánru, tak celkové produkce. Z toho vyplývá, že boom červené knihovny Železného v roce 1995 přímo souvisí také s jeho celkovou produkcí dalších titulů.

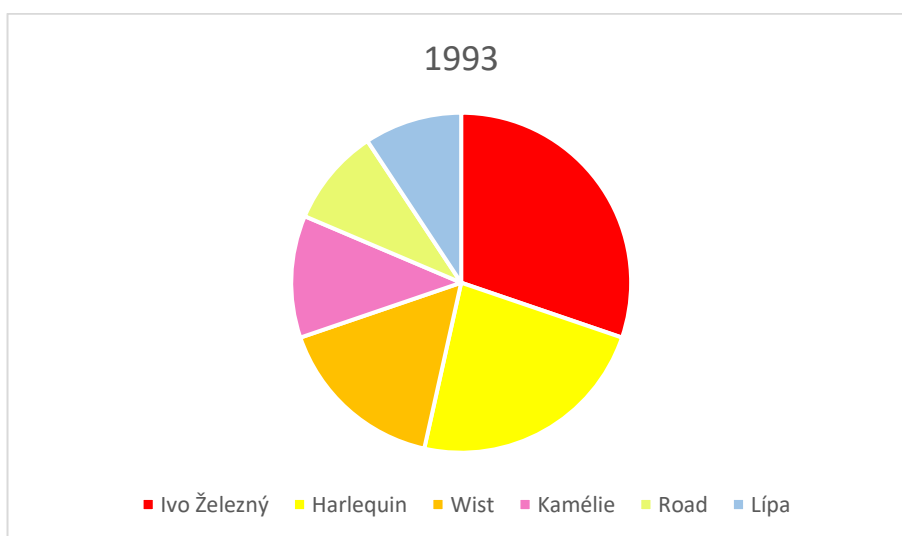

Graf č. 5: Poměr celkové produkce a produkce červené knihovny Iva Železného

Dále jsme sledovali pět až sedm největších producentů červené knihovny během všech námi sledovaných let. V roce 1991 to nebyl ani Harlequin ani Železný, ale nakladatelství Lípa. Toto nakladatelství vydávalo knihy od Vlasty Javořické, vysoký počet knih od této autorky v roce 1991 (konkrétně jich bylo 12) si můžeme vysvětlit tím, že Javořická za totality patřila mezi zakázané autory a strategie mnoha nakladatelství byla poskytnout čtenářkám právě dříve zakázané knihy. Jak popisujeme výše, na základě výzkumů Jiřího Trávnička Vlasta Javořická patřila mezi oblíbené autory také po roce 2000. Vysoký počet knih od této autorky je však zapříčiněn také tím, že je Lípa vydávala ve formě sešitů po 60 stranách, tyto sešity pak vycházely ve více svazcích (např. *V samotách: Román z vesnického života* nebo *Rozkvetlý suchopár*). Lípa patřila mezi prvních pět nakladatelství také v roce 1993.

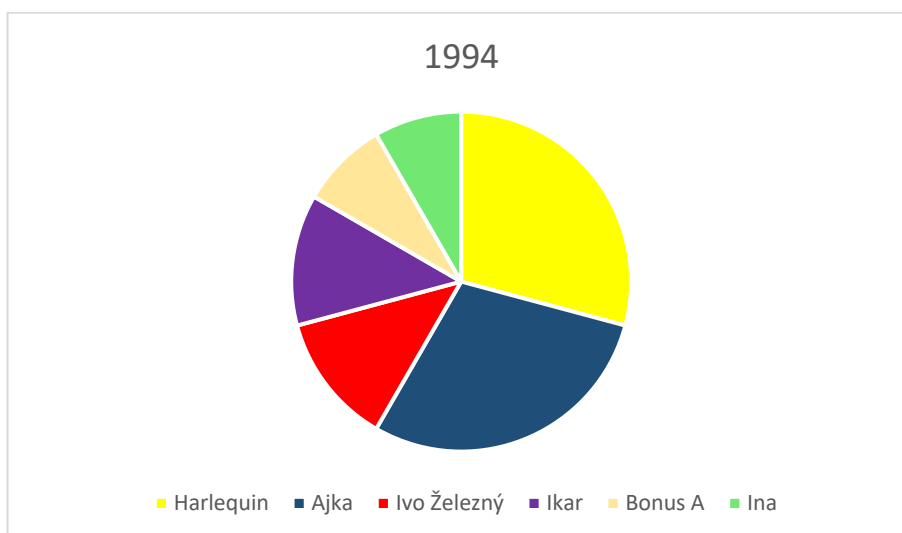

Graf č. 6: Nakladatelství nejčastěji vydávající červenou knihovnu v roce 1991

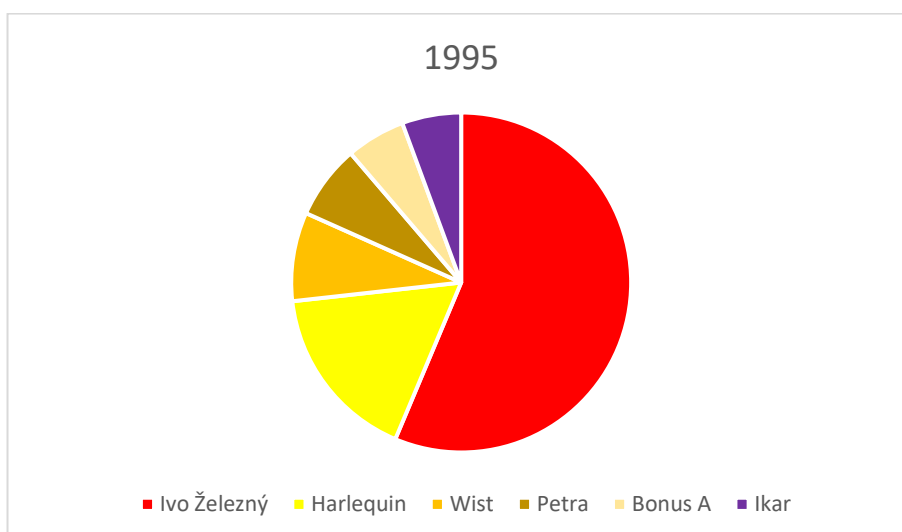

Graf č. 7: Nakladatelství nejčastěji vydávající červenou knihovnu v roce 1993

Dalším významným vydavatelem červené knihovny je Ikar. Ten se stal největším producentem ženských románů v roce 1996. Nakladatelství se zaměřovalo na anglické autorky, například na velmi oblíbené romány Danielle Steelové. Ikar se umístil také v letech 1994 nebo 1995 (viz grafy níže). V dalších letech byly na prvních příčkách nakladatelství Harlequin a Ivo Železný, jejichž produkce je popsána na počátku této kapitoly.

Graf č. 8: Nakladatelství nejčastěji vydávající červenou knihovnu v roce 1994

Graf č. 9: Nakladatelství nejčastěji vydávající červenou knihovnu v roce 1995

Z nejvýznamnějších nakladatelství, která se zaměřovala na červenou knihovnu, můžeme tedy jmenovat především Harlequin, Iva Železného, Lípu nebo Ikar. První dvě jmenovaná vydavatelství pak patří mezi ty nejaktivnější, co se týče vydávání

červené knihovny, jsou s ní všeobecně nejvíce spjata. Avšak nakladatelské spektrum spojené s červenou knihovnou je v rámci našeho výzkumu široké, katalog Národní knihovny ČR nám při vyhledávání nabídl nejméně deset dalších nakladatelství (např. Barbara, Dita, Baronet, Knižní klub, Erika, Víkend, BB art, Alpress, Domino nebo Oldag). Tento vysoký počet vydavatelů může být spjat s vysokou oblíbeností oddechových románů pro ženy a také s tím, že ne všechny tituly mohou do tohoto žánru spadat, jelikož jak popisujeme na začátku praktické části, hranice toho, co je, a co není červená knihovna není ostrá. Tento výsledek potvrzuje také to, že nakladatelství přestala být po roce 1989 ve své produkci homogenní a zaměřovala se na více žánrů.

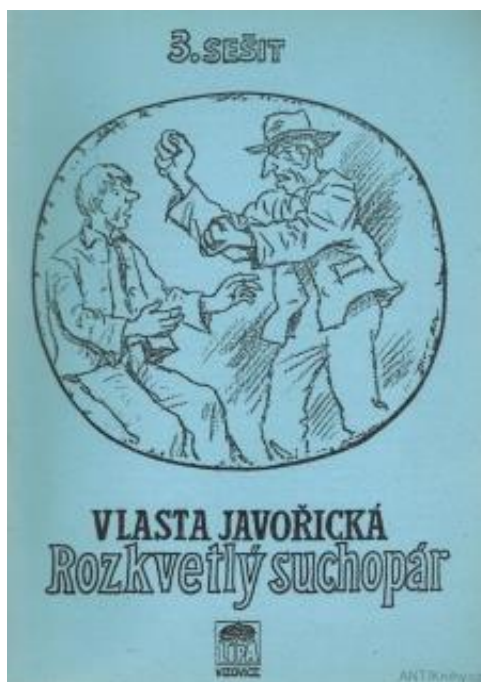
4.3. Edice

Podobně jako nakladatelství jsme popsali také nejvýznamnější edice. V rámci našeho výzkumu jsme se zaměřili na to, jaké nakladatelství danou edici vydávalo, jak vypadala jejich vizuální stránka, zda se jednalo o tituly s pevnou nebo měkkou vazbou, jaký byl rozsah jejich stran apod. V rámci edicí jsme pracovali s celkem 286 tituly, zbylých 179 titulů nebylo součástí žádné edice nebo informace o edici nebyla poskytnuta.

Tabulka č. 1: Nejvyskytovanější edice žánru červené knihovny v 90. letech

	Nakladatel	Počet stran	Vazba	Překlad	Obálka	Počet titulů
Spisy Vlasty Javořické	Lípa	60	sešitová	ne	jednoduchá, kreslená příroda	12
Do kabelky	Ivo Železný	138–266	pevná	ne	barevná, kreslené obličej ženy	19
Love Story	Wist	154–188	měkká	ano	kreslená fotka dvojice	17
KVPL	Ivo Železný	57–64	sešitová	ano	fotografie dvojice	51
Javořice	Bonus A	143–347	pevná	ne	fotografie přírody na barevném pozadí	18
Romance, Temptation, Desire aj.	Harlequin	155–316	měkká	ano	kreslená fotka dvojice	66

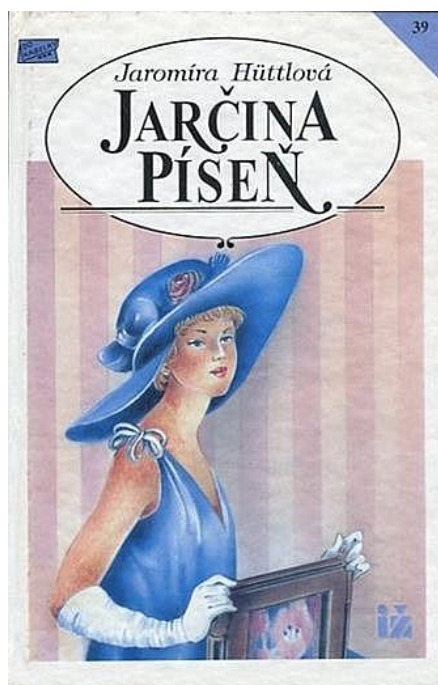
První edicí, kterou jsme zařadili mezi nejvýznamnější, je edice *Spisy Vlasty Javořické*. Tuto edici vydávalo nakladatelství Lípa, které se, jak už jsme zmiňovali výše, zaměřovalo převážně na tvorbu Vlasty Javořické. Za celé námi sledované období se tato edice objevila pouze v roce 1992, kdy vyšlo 12 titulů (v tomto roce se tak jednalo o nejčastější edici). Veškeré tituly od Javořické, vydané v této edici, se značí rozsahem 60 stran a sešitovým formátem. V rámci jednoho svazku vyšlo takových sešitů většinou tři až pět. Obálka korespondovala s obsahem a tématem těchto sešitů, jednalo se o vesnické romány, tudíž byla na obálce vyobrazena (v kreslené formě) příroda – a to jak v případě díla *Rozkvetlý suchopár*, tak u svazku *V samotách: román z vesnického prostředí*.

Obr. č. 1: Obálka titulu *Rozkvetlý suchopár* (edice *Spisy Vlasty Javořické*)

Nesmíme opomenout také edici *Do kabelky* od proslulého Iva Železného. Knihy této edice nebyly sjednoceny tak jako edice *Spisy Vlasty Javořické*, rozmezí počtu stran se pohybovalo od 138 do 266, tudíž bylo široké. Vazba titulů byla téměř ve všech případech pevná. Edice *Do kabelky* byla spíše zaměřena na české autory, k těm patřil například Jan Wenig, Míma Růžičková, Maria Stella (pseudonym Marie Svobodové- Sýkorové) Marie Blažková, Heda Halířová nebo Maryna Radoměrská. Všechny tyto autory spojuje doba, ve které se narodili, jedná se o vrstevníky, v edici *Do kabelky* tedy vycházely knihy od autorů narozených kolem roku 1900. V edici

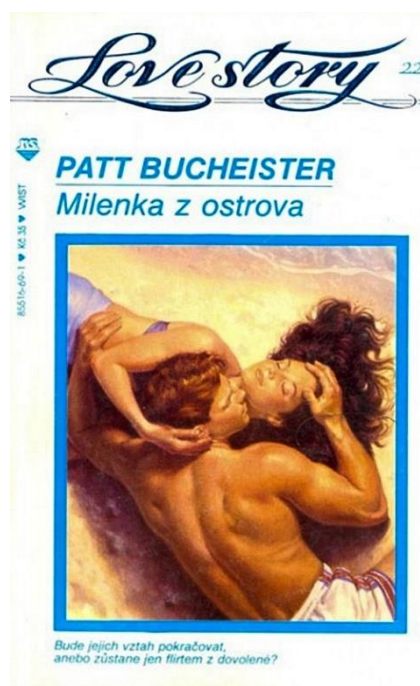
bychom však narazili také na zahraniční autory, mezi ty patří například polská autorka Helena Mniszkówna a její *Malomocná* nebo *Osudem prokletá*, dále pak německé autorky Patricia Vandenberg nebo Leni Behrendt. Edice *Do kabelky* se v katalogu přestala objevovat od roku 1993, zatímco se v těchto letech objevila edice nová, a to *Knihovnička večerů pod lampou*, která ji tedy podle všeho nahradila. To si můžeme vysvětlit tím, že *Knihovnička večerů pod lampou* se po obsahové stránce zaměřovala na atraktivnější a současná témata, tudíž uspokojovala dobovou poptávku čtenářek. Po vizuální stránce edice *Do kabelky* upoutávala pozornost barevnou obálkou knih, na které se objevoval nejčastěji kreslený obličej hlavní hrdinky.

Obr. č. 2: Obálka titulu *Jarčina píseň* (edice *Do kabelky*)

Další často objevovanou edicí v rámci našeho výzkumu byla edice *Love Story* od nakladatelství Wist. Tituly z této edice se vyznačovaly rozsahem 154 až 188 stran, vazba těchto knih byla měkká a jednalo se o překlady. Nakladatelství Wist se v edici *Love Story* zaměřovalo na anglické originály. Stejně jako předešlé edice se i tato objevovala pouze v některých z našich zkoumaných let, zde to bylo konkrétně do roku 1995. Pro tituly patřící do této edice byla typická bílá obálka s malovanou zamilovanou dvojicí. Vyobrazení dvojice bylo vášnivé, partneři zde byli povětšinou ve vášnivém

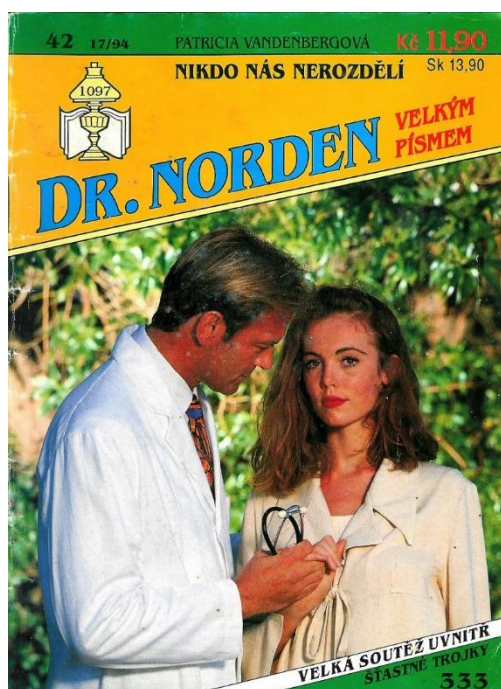
objetí nebo se vášnivě líbali. Tato „malba“ je pak ohraničena barevným rámečkem, nad kterým je velkým malebným psacím písmem napsáno Love Story.

Obr. č. 3: Obálka titulu Milenka z ostrova (edice Love Story)

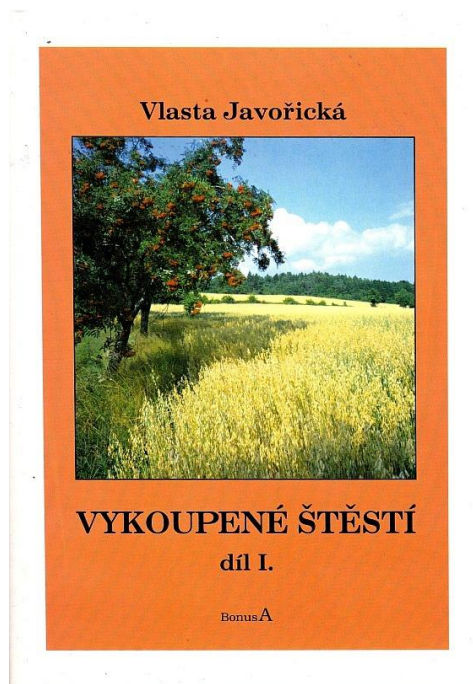
Jak už jsme naznačili, dominantní edicí, která se začala vyskytovat od roku 1992 a vycházela až do roku 1999 (i po něm), je *Knihovnička večerů pod lampou* (dále jen *KVPL*) od Iva Železného. Jednalo se o známá sešitová vydání nevelkého rozsahu, kolem 60 stran – což dokládá úpravu děl, zvláště jejich rozsahu, o kterém jsme se zmiňovali v teoretické části. Ivo Železný se zaměřoval na německou tvorbu, šlo tedy o překlady. Obálka je příznačná fotografií zamilované dvojice, která měla upoutat čtenářčinu pozornost. V některých případech se jednalo o reálnou fotografii, jindy opět o malovanou formu. V horní části časopisu se objevovala také cena románu, která se s lety měnila. V roce 1992 to bylo 9,90 Kčs, v roce 1995 14,90 Kč, o tři roky později pak 19,90 Kč. *KVPL* je název edice, do které však spadá ještě několik dalších kategorií podle toho, jaký je obsah zamilovaného příběhu. Velmi často se v našem výzkumu vyskytovala například „podedice“ *Dr. Norden* nebo *Doktor v domě*, která, jak už je patrné z názvu, obsahovala románky z lékařského prostředí, které byly v 90. letech velmi oblíbené. Další hojně vyskytovanou „podedicí“ byla *Žena v ohrožení*, která také napovídá už svým názvem. Jednalo se o příběhy s nádechem hororu, ve kterých se začali objevovat později tak populární vlkodlaci nebo upíři. Hrabata, šlechticové

a urození páni zase byli hlavními hrdiny v sérii nazvané *Šlechtická romance* nebo *S knížecí korunkou*.

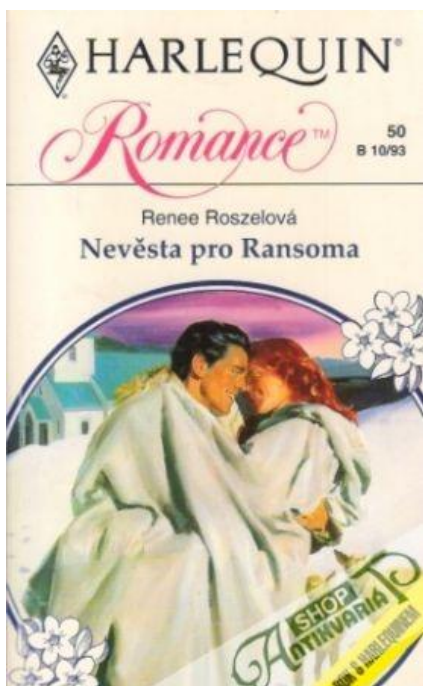
Obr. č. 4: Obálka titulu *Nikdo nás nerozdělí* (edice Dr. Norden KVPL)

Od roku 1994 začala vycházet také edice *Javořice*, která se samozřejmě opět zaměřovala na tvorbu Vlasty Javořické. Edice patřila k nakladatelství Bonus A. Počtem stran se tato díla řadila k rozsáhlejším, od 143 stran až po 350stránkové romány. Na rozdíl od *Spisů Vlasty Javořické* od Lípy, která se zaměřovala na sešity této autorky, vydával Bonus A rozsáhlejší romány v pevné vazbě s přebalem. Vizuál těchto knih byl jednoduchý a opět korespondoval s obsahem děl. Na barevném pozadí byla umístěna fotografie přírody, jelikož tyto romány pojednávaly o lásce z prostředí vesnice.

Obr. č. 5: Obálka titulu *Vykoupené štěstí díl I.* (edice Javořice)

Posledními edicemi, které je potřeba zmínit, jsou edice nakladatelství Harlequin, které jich vydávalo hned několik podle toho, jaký byl obsah titulů. Pro účely bakalářské práce jsme všechny tyto edice počítali dohromady z důvodu jejich vyššího počtu. Nejčastěji se v 90. letech objevovala edice *Romance*, obecně zaměřena na zamilované romány, dále to byla edice *Desire*, která v sobě obsahovala více intimity a erotiky. Rozsahem se tituly příliš nelišily, nejčastěji se jejich počet stran pohyboval kolem 160, výjimečně se objevilo několik rozsáhlejších titulů, jejichž počet stran přesahoval 300. Každý vydaný titul měl měkkou vazbu a jednalo se o překlad, v drtivé většině z angličtiny. Edice ve v podstatě lišily pouze dílčím zpracováním obálek (a samozřejmě obsahem). *Romance* se vyznačovala „jemnější“ obálkou bílé barvy s romantickým a něžným vyobrazením páru. Oproti tomu edice *Desire* upoutávala pozornost svou výraznou červenou obálkou (signalizující vášně), na které rovněž nechyběli hlavní hrdinové. Podobnou edicí je *Temptation* (pokušení), která se vyznačovala dost detailními (někdy až vulgárními) popisy erotických scén. Poznali bychom ji podle fialové barvy obálky

Obr. č. 6: Obálka titulu *Nevěsta pro Ransoma* (edice *Romance*)

Obr. č. 7: Obálka titulu *Nevěstou z donucení* (edice *Desire*)

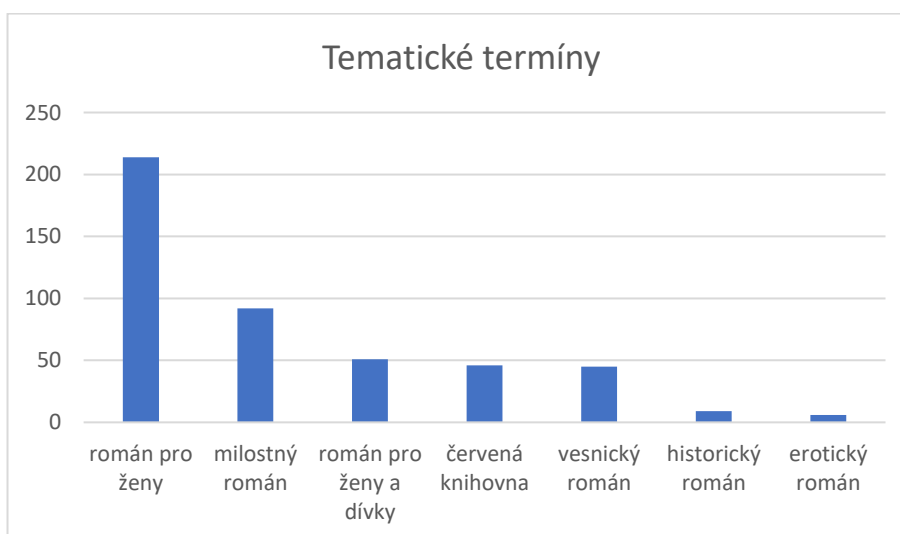
Obr. č. 8: Obálka titulu *Po letech* (edice *Temptation*)

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že edice a jejich obsahové zaměření byly v celých 90. letech poněkud různorodé. Vedle klasiky z prostředí venkova, kterou zde reprezentuje Vlasta Javořická, se začaly objevovat sešity, ve kterých mezi hlavní hrdiny patřily nadpřirozené bytosti jako upíři nebo vlkodlaci, čtenářky sahaly také po

románech z lékařského prostředí. Spektrum témat tedy bylo široké a mezi edicemi si každý mohl vybrat to své. V rámci výše popsaných edic převažovala sešitová nebo měkká vazba. Pokud se edice zaměřovala na zahraniční tvorbu, jednalo se buď o překlady z němčiny, nebo z angličtiny. Domácí tvorba zde má však také své silné zastoupení. Co se týče vizuálního zpracování, vyznačovaly se zkoumané knihy buď fotografií nebo kreslenou formou přírody (Vlasta Javořická), nebo se na obálce objevovaly tváře hlavních hrdinů. Lze však tvrdit, že produkce reedice Vlasty Javořické se vizuálním důrazem na přírodu místo hlavních hrdinů podstatně lišila a vymykala se dobovým trendům 90. let. Můžeme se jen domýšlet, zda motivace nakladatele spočívala ve snaze deklarovat Javořickou jako typ konzervativnější odnože romantického čtiva, tj. signalizovat, že jde o „jinou“ červenou knihovnu, založenou na méně „povrchní“ zápletky než např. u harlekýnek. Zřetel mohl být také brán na jinou věkovou kategorii čtenářek, tj. v případě Javořické mohlo jít mj. o starší generaci, která se obtížněji vyrovnávala s explicitně zobrazovanou intimitou.

4.4. Typy románů

Katalog Národní knihovny České republiky v popisu jednotlivých titulů nabízí také tematické termíny. Právě z nich jsme vycházeli při zkoumání typů čtiva pro ženy, které vyšly v 90. letech. Pracovali jsme s celkem 465 tituly, přičemž tematická informace nám byla poskytnuta u všech sledovaných děl.

Graf č. 10: Typy románů pro ženy v 90. letech

Podle našeho očekávání se nejčastěji objevovalo označení román pro ženy. Jedná se totiž o nejobecnější označení, pod které mohou spadat všechna ostatní. Celkem se tento termín vyskytoval u 214 děl. Druhým termínem je milostný román. Ten můžeme chápat jako označení pro ty romány, které se svým obsahem více blíží erotickému románu, je v nich více vášně, intimity a milování. Milostných románů nám katalog nabídl celkem 92. Počet těchto termínů se zvyšoval s lety, v roce 1999 byl jejich výskyt stejný jako označení román pro ženy. Takový nárůst si můžeme vysvětlit tím, že některá témata přestávala být ve společnosti tabu, v dílech se objevovalo právě více erotiky, intimity a sexu. Vliv zde mohla mít také snaha schematizovat četbu podle tématu, nikoli podle čtenáře. Šlo tedy o to, nespojovat žánr s genderem a užívat „objektivnější označení“. Ve vzorku děl pro náš výzkum se objevily také romány pro ženy i dívky, a to 50krát.

Nijak překvapivý pro nás nebyl výskyt označení červená knihovna. Jak už bylo zmíněno v teoretické části této bakalářské práce, termín červená knihovna se s ženskými romány v současnosti často nespojuje, jelikož evokuje nízkou kvalitu (což je však paradoxně pravda). Termín červená knihovna se v katalogu objevil celkem 46krát. Nejčastěji tomu tak bylo u nakladatelství Ajka, konkrétně u jejich edice *Z červené knihovny*, dále u některých titulů vydaných nakladatelstvím Ivo Železný nebo Harlequin. Případ Ajky je však specifický, neboť zde nakladatel použil výraz červená knihovna jako přiznaný marketingový nástroj a způsob jasné identifikace knihy, což pochopitelně ovlivnilo i knihovnické zpracování titulu při jeho katalogizaci. Spojení sousloví červená knihovna s produkcí Železného a Harlequina – tedy dvou tehdejších největších producentů tohoto typu literatury – není také nijak překvapivé a ukazuje, že byla obě nakladatelství pravděpodobně s červenou knihovnou jasně identifikována a z hlediska čtenářů přímo spojována.

Vesnických románů bylo o jeden méně, se všemi těmito romány je samozřejmě spjata Vlasta Javořická. Jde tedy o anomálii založenou na oblibě jedné konkrétní autorky. Každý rok se vyskytlo asi šest těchto románů, pouze v letech 1998 a 1999 se počet snížil (v posledním roce se nevyskytl žádný takový román). V katalogu jsme narazili také na termín historický román, avšak pouze u devíti titulů – např. *Má čarodějka* (Bertrice Small), *Dědictví z New Orelansu* (Alexandra Ripley), *Věčná Ambra* (Kathleen Winsor), *Ustláno na růžích* (Shannon Drake) nebo *Čarodějka z útesu* (Philippa Carr). Takový nízký výskyt je logický, jelikož historický román vykazuje

znaky červené knihovny jen zřídka. Pokud se takové označení objevilo, jednalo se o romány z historického prostředí, ve kterých nechyběla erotika, napětí a šťastný konec v podobě svatby. Mohli bychom je chápat jako červenou knihovnu s příběhem zasazeným v historických kulisách, ale také jako historické romány využívající milostnou zápletku pro zvýšení čtenářské atraktivity.

Posledním sledovaným označením byl erotický román. Očekávali jsme, že erotických románů bude v námi sesbíraném materiálu mnohem více, avšak narazili jsme pouze na šest takových knih. Tento nízký počet si však můžeme vysvětlit tím, že se romány s nádechem erotiky zařadily také pod termín milostný román. Navíc označení erotický může být vnímáno jako příliš ostré a evokující až pornografii, tj. použití takového pojmu může knihovník či přímo nakladatel považovat za nežádoucí.

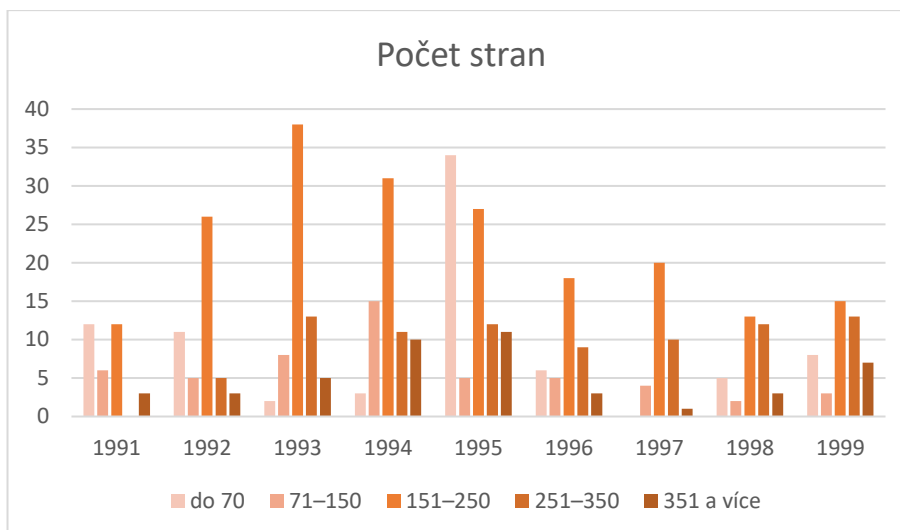
4.5. Počet stran

Dalším sledovaným faktorem byl počet stran. Rozsah děl jsme rozdělili do 5 skupin:

1. do 70 stran,
2. od 71 do 150 stran,
3. od 151 do 250 stran,
4. od 251 do 350 stran
5. a nad 351.

Z grafu je ihned patrné, že největší zastoupení zde má 3. skupina od 151 do 250 stran. Ve všech letech kromě roku 1991, kdy byl výskyt děl s tímto rozsahem stejný jako s díly do 70 stran, a 1995, kdy díla do 70 stran nad touto skupinou převažovala, byla díla od 151 do 250 stran zastoupena nejčastěji. Největší podíl na produkci červené knihovny má tato skupina v roce 1993. Od tohoto roku pak jejich podíl klesá.

Skupina číslo 1, tedy díla do 70 stran, má přibližně stejný výskyt jako skupina č. 4 (pouze o čtyři díla méně). Nejvíce se těchto krátkých děl vyskytovalo v roce 1995, ve všech případech se jednalo o sešitová vydání. To platí pro všechny námi zkoumané roky – v případě děl do 70 stran šlo o sešitová vydání. V roce 1995 jsme zaznamenali boom Železného, který byl tedy způsoben tím, že nakladatelství vsadilo právě na sešitové vydávání. Skupina druhá je v grafu zastoupena méně, pouhých 53 děl. Titulů s největším rozsahem stran, tedy 351 a více, je však ještě o sedm méně.

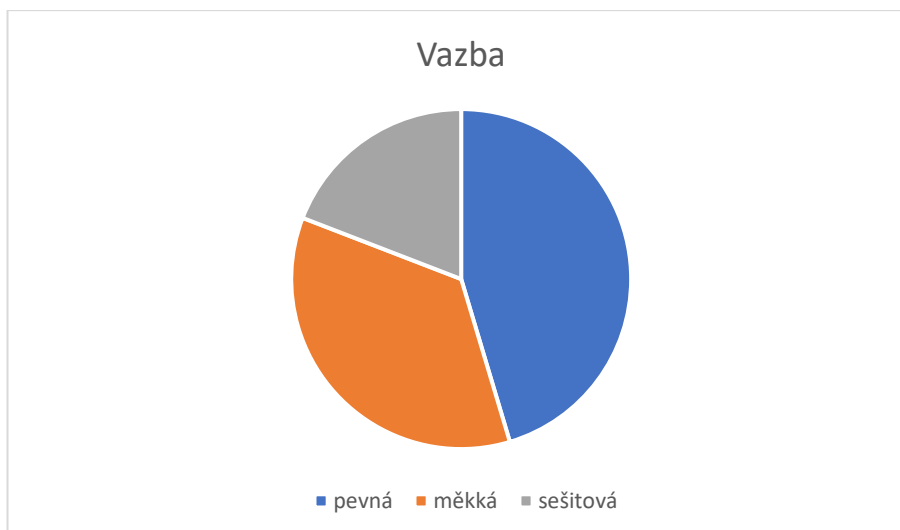

Graf č. 11: Rozložení červené knihovny podle počtu stran v 90. letech

U žádné ze skupin jsme nevy pozorovali konstantní nárůst nebo pokles. Vycházela tedy střídavě díla o různém rozsahu, nejvíce však středně rozsáhlá díla od 151 do 250 stran, což je poněkud překvapivé, náš odhad byl ten, že největší zastoupení zde budou mít kratší díla.

4.6. Vazba

Při zkoumání vazby jsme také pracovali s celkem 465 díly, informace o vazbě byla u všech děl dostupná nebo jednoduše dohledatelná. Jak můžeme vidět na následujícím grafu, největší podíl z tohoto celku mají knihy s pevnou vazbou, jedná se o 45,4 %. Na druhé příčce se umístily knihy s vazbou měkkou, celkem 35,5 %. Nejmenší zastoupení zde mají sešitová vydání, pouze 19,1 %.

Graf č. 12: Podíl pevné, měkké a sešitové vazby knih červené knihovny vydaných v 90. letech

Sešitová vydání mají největší zastoupení v roce 1995, což je však dáno také tím, že v tomto roce obecně vyšlo nejvíce titulů ze všech sledovaných let. Všechny sešity v tomto roce byly vydány Železným, tento boom je tedy zapříčiněn tím, že Ivo Železný v roce 1995 vsadil na sešitovou formu. Pokles sešitů od tohoto roku je vysoký, další rok jich vyšlo o 29 méně. V roce 1996 má totiž dominantní zastoupení naopak vazba pevná – 32 titulů z celkových 41. V roce 1997 pak nevyšlo ani jedno sešitové vydání.

Vazba měkká pak byla dominantní do roku 1994, od tohoto roku pak její podíl klesá, a to až na pouhá tři vydání v roce 1996, kdy, jak už bylo zmíněno, naprosto převládala pevná vazba. Výskyt pevné vazby se po roce 1989 zvyšoval, mezi rokem 1991 a 1992 je v tomto nárůstu rozdíl 14 titulů. V letech 1994 až 1996 pak vycházelo asi 30 titulů ročně, v dalších dvou letech můžeme pozorovat mírný pokles výskytu.

Námi předpokládaný výsledek, tedy že bude převládat měkká nebo sešitová vazba, tak nebyl naplněn. Při produkci knih červené knihovny byla nejčastěji používána pevná vazba, a to téměř u poloviny vydaných knih z celkového počtu 465. Podíl pevné vazby pak s dalšími lety neklesal, ba naopak, produkce těchto knih se i v druhé polovině 90. let zvyšovala, nebo alespoň udržovala svou dominantní pozici. To může souviset s celkovou proměnou statusu žánru červené knihovny. V první polovině byl totiž chápán jako triviální čtivo, proto se vyskytoval v měkké či sešitové vazbě. Od druhé poloviny této dekády už se brak integroval do literárního mainstreamu a z novinových stánků mířil také do běžných knihkupectví, s čímž je spojen právě přechod k pevné vazbě (začal tedy nabývat vizuální podobu seriózní knihy). Druhým důvodem může

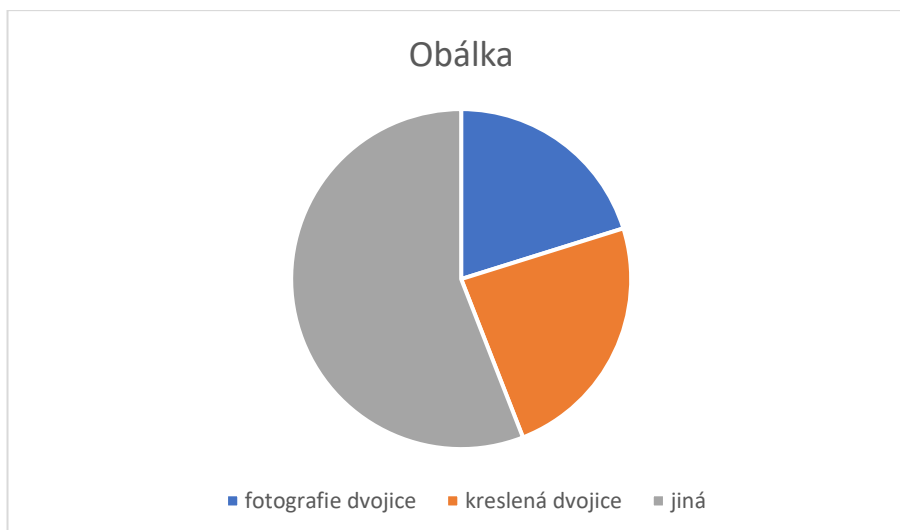
být samotná proměna polygrafického průmyslu v 90. letech, tedy fakt, že pevná vazba se stala obecně dostupnější. Její spojení s brakovou literaturou je však velmi výmluvné a stalo se tak (v takto značné míře) vlastně poprvé v dějinách červené knihovny.

Tabulka č. 2: Podíl pevné, měkké a sešitové vazby knih červené knihovny vydaných v 90. letech

	sešitová	měkká	pevná
1991	12 (36,4 %)	18 (54,5 %)	3 (9,1 %)
1992	11 (22,0 %)	22 (44,0 %)	17 (34,0 %)
1993	3 (4,5 %)	38 (57,6 %)	25 (37,9 %)
1994	7 (10,0 %)	31 (44,3 %)	32 (45,7 %)
1995	35 (39,3 %)	23 (25,8 %)	31 (34,8 %)
1996	6 (14,6 %)	3 (7,3 %)	32 (78,0 %)
1997	0 (0 %)	17 (48,6 %)	18 (51,4 %)
1998	6 (17,1 %)	7 (20,0 %)	22 (62,9 %)
1999	9 (19,6 %)	6 (13,0 %)	31 (67,4 %)
celkem	89 (19,1 %)	165 (35,5 %)	211 (45,4 %)

4.7. Obálka

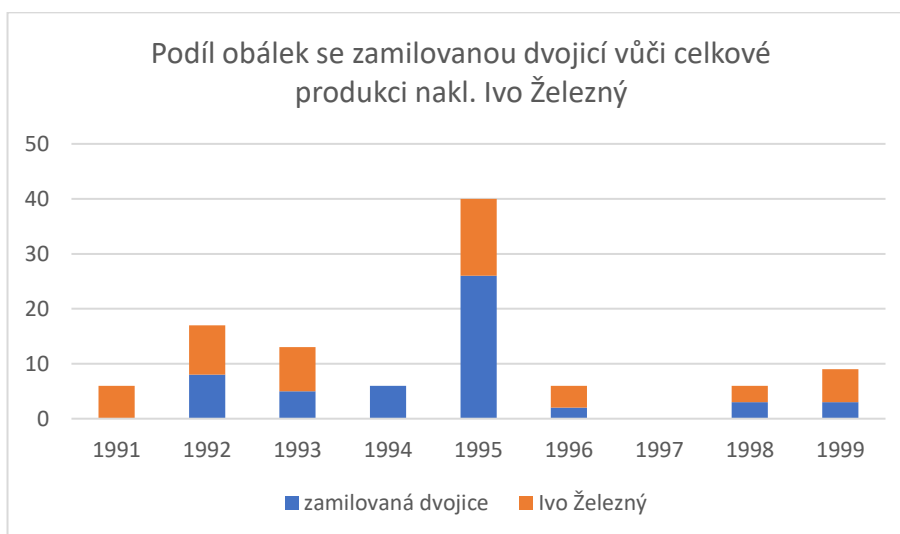
Obálku jsme zkoumali primárně z toho hlediska, zda se na ní vyskytuje zamilovaná dvojice, či nikoliv. Náš předpoklad byl totiž takový, že počet těchto poněkud kýčovitých obálek s fotkou zamilovaného páru bude zejména v první polovině dekády vysoký (k červené knihovně totiž neodmyslitelně patří emotivní fotografie či kresba/malba muže a ženy, o kterých román pojednává), ale s lety bude klesat. Celkem jsme pracovali se vzorkem 456 knih, u devíti se nám tedy nepodařilo dohledat, jak jejich obálka vypadá.

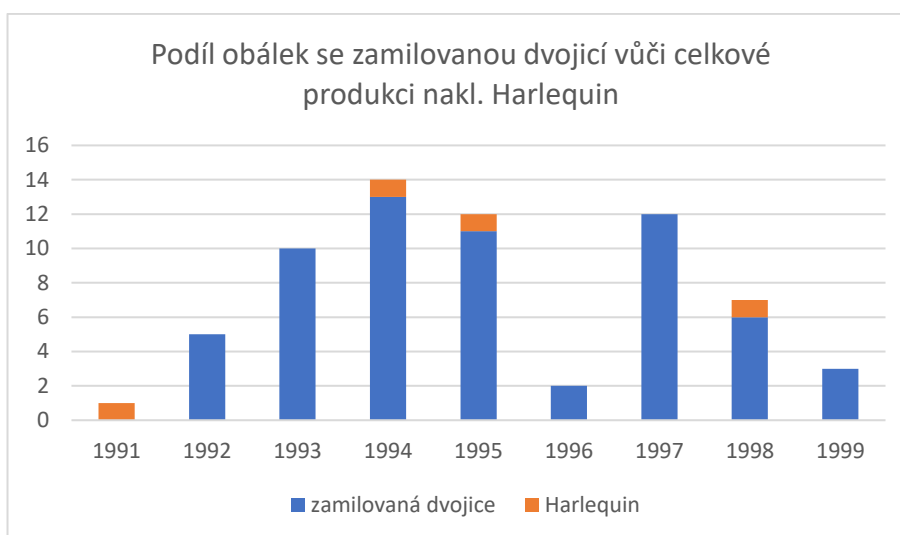
Graf č. 13: Podoba obálky čtiva pro ženy v 90. letech

Jelikož obálka knihy může být různorodá a je mnoho variant, které bychom všechny nedokázali zmapovat, zaměřili jsme se pouze na to, zda se na obálce vyskytuje dvojice hlavních hrdinů, a pokud ano, zda je tato dvojice na fotografii, či je namalována nebo vykreslena. Ostatní případy jsme označili pouze jako jiné. Už z grafu níže je patrné, že náš předpoklad nebyl úplně správný. Největší zastoupení v našem vzorku mají tituly bez zamilované dvojice, ať už se na nich vyskytuje cokoli. Jedná se celkem o 255 titulů. Naši pozornost by na obálce ostatních 201 děl upoutalo vyobrazení muže a ženy, kteří v knize prožívají lásku. Z tohoto počtu pak navíc převažuje kreslená nebo malovaná varianta. Taková obálka byla totiž příznačná pro dva největší velikány, co se týče produkce červené knihovny – Iva Železného a Harlequin. Je tedy dobře patrné, jak produkce dvou velmi silných hráčů na trhu může utvářet celkovou podobu jednoho knižního žánru a postupně i představu čtenářů o něm.

Jak je patrné z grafů níže, nakladatelství Harlequin volilo fotografii (nebo malbu/kresbu) téměř ve všech případech vydání románů pro ženy. V letech 1992, 1993, 1996, 1997 a 1999 byl podíl těchto obálek stoprocentní, ve zbývajících letech pak Harlequin vydal vždy pouze jeden titul, který na obálce neměl obličej hlavního hrdinů. U Iva Železného už nebyl tento výskyt tak častý – v roce 1991 to bylo dokonce 0 %. V roce 1994 byl podíl obálek s dvojicí v rámci celkové produkce Železného stoprocentní, v letech 1992, 1993, 1996 a 1999 jich byla méně jak polovina (47,1 %, 38,5 %, 33,3 % a rovněž 33,3 %). Obálka s dvojicí tvořila polovinu titulů v roce 1998, více jak polovinu pak v roce 1995.

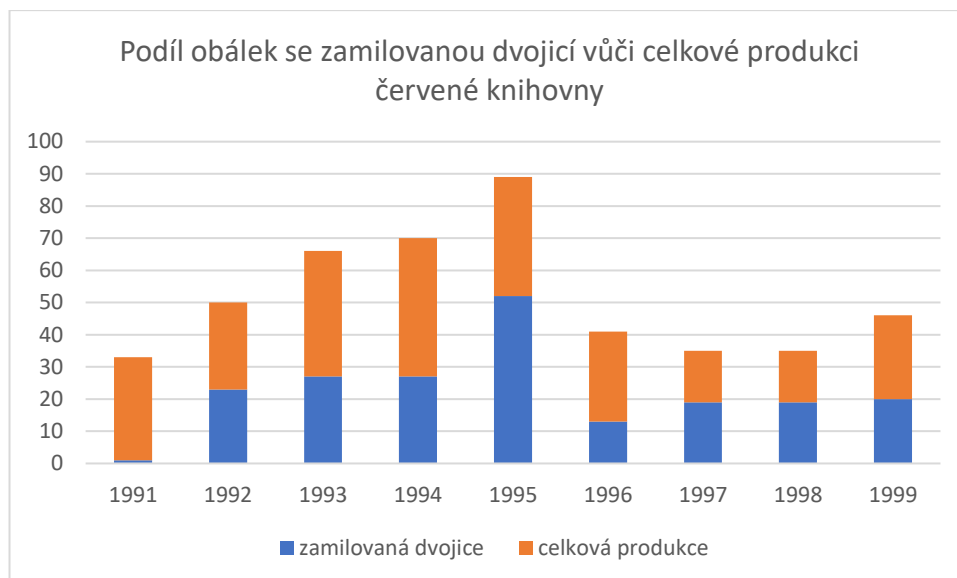

Graf č. 14: Podíl obálek se zamilovanou dvojicí vůči celkové produkci červené knihovny nakladatelství Ivo Železný v 90. letech

Graf č. 15: Podíl obálek se zamilovanou dvojicí vůči celkové produkci červené knihovny nakladatelství Harlequin v 90. letech

Sázka na upoutání čtenářčiny pozornosti vyobrazením hlavních hrdinů byla typická pro celá 90. léta. Pouze v roce 1991 vyšel jenom jeden titul, s dalšími roky však počet stoupal, a to až do roku 1995 – v tomto roce byl pak podíl knih s tvářemi muže a ženy nejvyšší (58,4 %). Další rok však počet strmě spadl, takových knih vyšlo o téměř 40 méně (31,7 %). Do roku 1999 se počet držel kolem 20 – v letech 1997 a 1996 to bylo 54,3 % z celkové produkce červené knihovny.

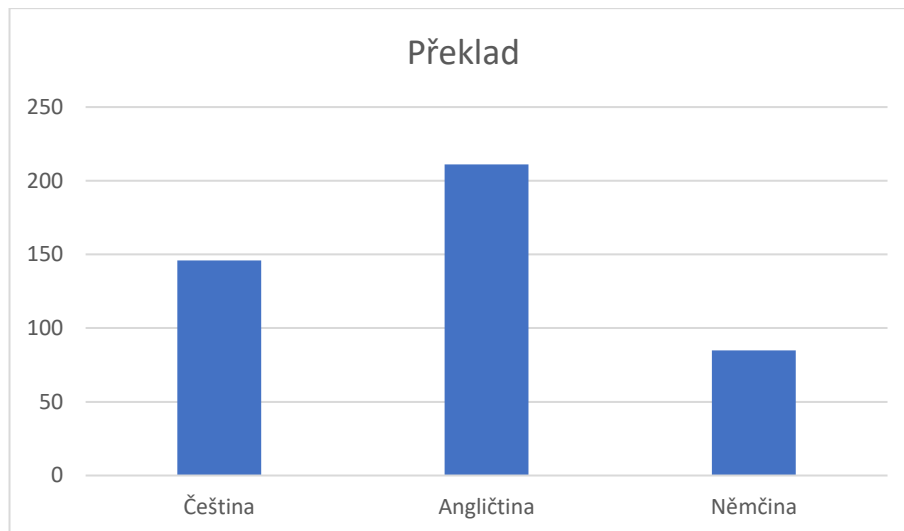

Graf č. 16: Podíl obálek se zamilovanou dvojicí vůči celkové produkci červené knihovny v 90. letech

Z toho tedy vyplývá, že obálky s tvářemi muže a ženy prožívajících románků k červené knihovně neodmyslitelně patří. Své celkem silné zastoupení mají díla s takovou obálkou v každém roce, kromě roku 1991, kdy vyšel pouze jeden takový román. Po roce 1995 pak počet takových obálek poklesl o téměř 30 %. V dnešní době už málokdy narazíme na obálku s fotografií či portrétní kresbou. Pokud ano, u ženských románů to většinou bývá vášnivé zobrazení dvojice, z čehož už na první pohled vyplývá, že se bude jednat o milostný román s nádechem erotična. V druhé polovině 90. let však tyto obálky měly stále své silné zastoupení, tento fakt pak nekorresponduje s přesunem braku do běžných knihkupectví mezi seriózní tituly, v rámci kterého bychom očekávali také volbu střídmější obálky.

4.8. Překlad

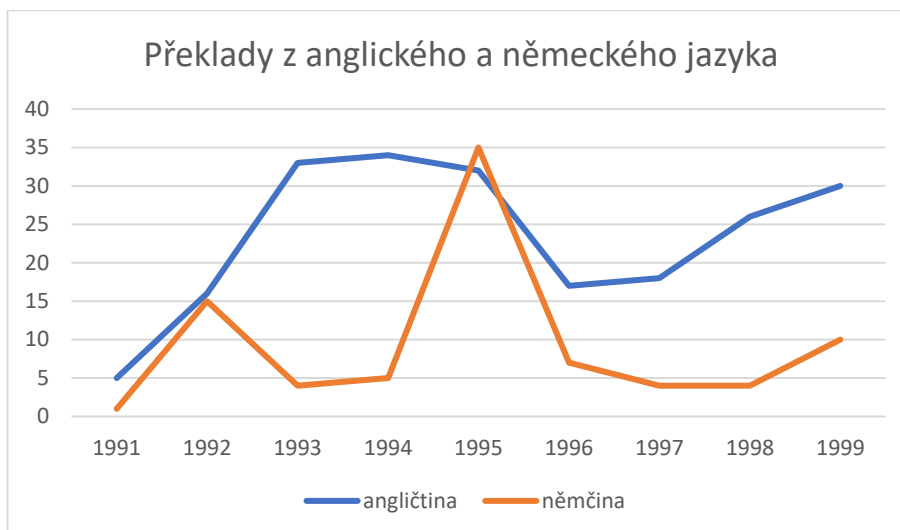
Na závěr byly předmětem našeho zkoumání překlady, respektive zda se o překlad jednalo, a pokud ano, z jakého jazyka byla díla červené knihovny nejčastěji překládána. Na grafu níže můžeme vidět, že největší zastoupení v námi sledovaném období měly zamilované romány přeložené z angličtiny. Produkce těchto děl převažovala také nad českou tvorbou, a to v poměru 211 : 146. Dále byla vydávána také přeložená díla z německého jazyka (na které se zaměřovalo převážně nakladatelství Ivo Železný).

Graf č. 17: Poměr domácích a cizojazyčných vydání v letech 1991–1999

Z knih žánru červená knihovna přeložených z cizího jazyka, které byly vydány u nás, převládaly ty anglické a německé. Jiné jazyky se v našem výzkumu téměř nevyskytovaly. Po listopadové revoluci vyšlo pouze šest z polského jazyka přeložených titulů, a to v letech 1991 a 1992. Ve všech případech se jednalo o díla od autorky Heleny Mniskówny (*Malomocná* a *Osudem prokletá*). V těchto letech pak vyšlo také pět původně francouzských děl. V roce 1992 se objevil také jeden překlad z čínštiny, šlo o erotický román. Italský překlad se mezi produkci červené knihovny objevil v roce 1993, o rok později pak bylo přeloženo jedno dílo ze španělštiny.

Překlady z ostatních jazyků se tedy objevovaly minimálně a pouze v první polovině 90. let. Od druhé poloviny se pak kromě produkce domácích českých děl překládaly romány pro ženy pouze z anglického a německého jazyka. Počet anglických překladů se konstantně zvyšoval až do roku 1994, poté se jejich výskyt mírně snížil, v roce 1996 už to bylo o polovinu méně než v roce 1994. V roce 1996 vyšlo stejně anglických překladů jako čtíva pro ženy od českých autorů. Od roku 1996 pak produkce děl přeložených z angličtiny opět mírně stoupala. Co se týče děl z němčiny, jejich vydávání bylo poněkud kolísavější, jak můžeme jasně vidět v grafu. V roce 1995 byla produkce německých děl na vrcholu, avšak zde je nutno opět připomenout, že v tomto roce jsme zaznamenali boom sešitových vydání *Železného*, z nichž téměř většina byla německého překladu.

Graf č. 18: Vývoj anglických a německých překladů v 90. letech

Tabulka č. 3: Procentuální zastoupení anglických a německých překladů

	angličtina	němčina
1991	15,2 %	3,0 %
1992	32,0 %	30,0 %
1993	50,0 %	6,1 %
1994	48,6 %	7,1 %
1995	36,0 %	39,3 %
1996	41,5 %	17,1 %
1997	51,4 %	11,4 %
1998	74,3 %	11,4 %
1999	65,2 %	21,7 %

Jak už bylo zmíněno, překlady z německého jazyka byly příznačné pro nakladatelství Ivo Železný, jenž se na vydávání německé červené knihovny primárně zaměřoval. Spolu s ním tak činilo také například nakladatelství MOBA. Překlady anglických děl se věnovalo samozřejmě větší procento nakladatelství, především to bylo nakladatelství Harlequin, z těch dalších můžeme zmínit například nakladatelství Ina. České autory pak vydávala Ajka, Bonus A, Lípa nebo třeba Český spisovatel. Tato nakladatelství vydávala především Vlastu Javořickou, z dalších autorek pak můžeme jmenovat Lenku Lanczovou nebo například Věru Řeháčkovou.

5. Fenomén tzv. chick lit literatury

Červená knihovna se na knižním trhu vyskytuje už více jak sto let, avšak její podoba se samozřejmě mění. Na mysli máme především obsahovou stránku. Tato transformace od klasického příběhu ženy a muže, jejichž milostný příběh doprovází různé strasti, ale vždy končí happy endem (svatbou), je podmíněna čtenářskou poptávkou. V moderní společnosti se mění postavení ženy, pro novou generaci žen již není klasický model červené knihovny přitažlivý. Na tuto poptávku pak reaguje například nový žánr zvaný chick lit literatura. Ten se vyznačuje emancipovanou hlavní hrdinkou, jejímž snem již není vzít si úspěšného muže, ale stát se úspěšnou ženou. Jejím cílem může být nová láska, avšak cesta k ideálnímu muži je doprovázena dalšími vztahy. Hlavní hrdinka zde otevřeně zkoumá svou sexualitu, což by bylo pro klasickou červenou knihovnu samozřejmě nemyslitelné. Veškeré strasti i radosti hlavní hrdinky s ní prožívají také její přítelkyně, situace protagonistka popisuje vtípně a ironicky.

Takový typ literatury se začíná objevovat hlavně na přelomu tisíciletí. Náš výzkum byl sice zaměřen na 90. léta 20. století, zahrnuli jsme do něj však také tento žánr, pro příklad toho, kam až může červená knihovna přesahovat. Do chick lit literatury můžeme bezpochyby zařadit světově známý *Sex ve městě*, v hlavní roli s Carrie Bradshaw od americké autorky Candace Bushnell. Dalším fenoménem byl také *Deník Bridget Jonesové* od britky Helen Fielding. Oba tyto bestsellery byly zfilmovány a slavily obrovský úspěch.

Nás však pro účely této bakalářské práce bude zajímat domácí tvorba chick lit literatury. Konkrétně se podíváme na tři autorky, jejichž díla bychom do tohoto žánru mohli zařadit – Halina Pawlowská, Irena Obermannová a Barbara Nesvadbová. Stejně jako u ostatních děl červené knihovny v první části praktické části budeme sledovat, jaká nakladatelství se na tento nový model červené knihovny zaměřovala a jak díla od těchto autorek vypadala, co se týče vazby, rozsahu nebo obálky. Pro tento menší výzkum bylo opět nahlíženo do Souborného katalogu Národní knihovny České republiky ke zmapování toho, co bylo pro jednotlivé autorky typické, a jak celkově vypadala domácí chick lit literatura.

Jedním z nakladatelství, které vydávalo oblíbenou chick lit literaturu na domácí půdě, bylo nakladatelství Motto. To se konkrétně zaměřovalo na knihy od Haliny Pawlowské, které jsou příznačné už svou obálkou, kterou ilustrovala Erika Bornová.

Pawłowska začala vydávat již v roce 1993, avšak nejvíce jejích knih vycházelo právě na přelomu milénia a po roce 2000, kdy vycházely buď tituly nové, nebo dotisky děl starších. Díla Pawłowské nevycházela v rámci žádné edice, rozsahem se pohybovala nejčastěji kolem 130 stran. Vazba titulů je pevná, obsahuje také přebal. Obálky knih Haliny Pawłowské jsou nápadné svou barevností, kreslenými postavami s pestrými barvami.

Nakladatelství Motto vydávalo také další autorku české chick lit literatury, a to Barbaru Nesvadbovou. Její knihy vycházely také v nakladatelství Deus. Nesvadbová začala vydávat v roce 1997, produkcí knih byla tedy nejvíce aktivní po roce 2000. Některá její díla byla součástí edice *Fejetony*. Tyto knihy měly také pevnou vazbu. Rozsahem se opět nejednalo o příliš rozsáhlá díla, počet stran se pohyboval do 200. Obálka knih Nesvadbové již nebyla sjednocena, každá kniha byla specifická, což je oproti Pawłowské, u jejíchž knih bychom bez váhání poznali, kdo je autorem, rozdíl. Vizuál knih Nesvadbové docela vystihuje žánr chick lit literatury. Na obálce titulu *Borůvky* je například kreslená postava ženy s krátkým sestřihem, potetovaným tělem a cigaretou v ruce, což poněkud boří stereotypní představu o ideální ženě. V podobném duchu se nese také předchozí vydání této knihy *Borůvky – muži jsou skvělý doplněk* (zde je příznačný už název), na kterém je vyobrazena usmívající se žena v podpatcích, která sice stojí u žehlicího prkna, pod žehličkou však leží bezvládný muž.

Poslední autorkou, na kterou jsme se zaměřili, je Irena Obermannová. Její díla vydávalo opět nakladatelství Motto, kromě něj však také Eroika. V sérii *Deník šílené manželky* vyšly Obermannové tři tituly: *Deník šílené manželky*, *Divnovlásky* a *Deník šílené milenky*. Tyto tituly se svým rozsahem pohybují okolo 180 stran. Tituly Obermannové vycházely jak v pevné, tak v měkké vazbě. Také názvy titulů Obermannové korespondují se zaměřením chick lit literatury – tak například *Matky to chtěj taky* nebo *Příručka neposlušné ženy*.

Ženské romány svým obsahem bořící stereotypy o postavení ženy ve společnosti tedy pronikaly také k nám. Do našeho výzkumu jsme tento žánr a jeho produkci u nás v krátkosti zahrnuli proto, abychom představili příklad toho, kam až může červená knihovna přesahovat. Hranice červené knihovny jsou tak nejasné, její vývoj se neustále mění, a to zejména v reakci na čtenářskou poptávku.

ZÁVĚR

Svoboda, která po roce 1989 pronikla také do prostředí literatury a knižního trhu, měla na červenou knihovnu obrovský vliv. Dala totiž znovu možnost jejímu návratu, a to velmi úspěšnému, jelikož červenou knihovnu čte dodnes spousta žen, avšak dnes již v jiné podobě. Žánr červené knihovny prošel (a neustále prochází) vývojem již od dob svého vzniku. Od klasického schématu se obsah těchto děl transformoval až k příběhům o nezávislých ženách, které veřejně a bez ostychu přiznávají, že mají rády sex, o své sexualitě se nebojí mluvit a k cestě za svým vysněným mužem je doprovází zkouška několika vztahů.

V této bakalářské práci jsme se snažili zmapovat vydávání červené knihovny v období po sametové revoluci, pozornost jsme věnovali nakladatelům, kteří vydávali tyto romány pro ženy, dále edicím, které se věnovaly červené knihovně, počtu stran těchto titulů, pořadí vydání, vazbě, typu románů, pokud se jednalo o cizojazyčná díla vydaná u nás, tak také jazyku, ze kterého dílo bylo přeloženo. Nahlíženo bylo také na vizuální podobu titulů – obálku. Pracovali jsme s celkem 465 tituly, které nám poskytl vyhledávač Souborného katalogu Národní knihovny České republiky. Informace o obálce a edicích pak byly čerpány také z Databáze knih. Na základě těchto údajů jsme došli k těmto dílčím závěrům.

Nejprve jsme se zaměřili na pořadí vydání. Zde naprosto převládala vydání první, pouze v roce 1992 druhá vydání převládala nad vydáními novými. To potvrzuje naši hypotézu, že počet druhých nebo dalších vydání bude v prvních letech po roce 1989 vyšší. Na opakovaná vydání se v tomto případě zaměřoval především Ivo Železný, nakladatelství se v tomto směru snažila navázat na prvorepublikovou klasiku. Postupně s lety však znovu vydaných titulů ubývalo a naprosto převládala produkce titulů nových, k nám často proniklých ze zahraničí. Tento nárůst pak souvisí se čtenářskou poptávkou. Nová generace čtenářek již neshledává klasickou červenou knihovnu jako atraktivní, je tedy přirozené, že se žánr bude více přibližovat modernímu prostředí, ve kterém čtenářky žijí.

Při mapování nakladatelského spektra jsme již na počátku odhadovali, že největší zastoupení v produkci červené knihovny bude mít nakladatelství Ivo Železný a Harlequin. Tato teze se potvrdila, při výzkumu toho, která nakladatelství měla na produkci největší podíl, jsme zjistili, že se tito velikáni svým prvenstvím v počtu

vydaných knih střídali. V rámci vydávání brakové literatury pro ženy se jednalo o dva největší konkurenty. U obou zmiňovaných nesledujeme v počtu vydaných titulů konstantní nárůst, či pokles, tento počet během let značně kolísá. Pokud bychom se zaměřili na rozdíly v produkci červené knihovny, ten nejvýraznější bychom spatřili ve vydávání ženských románů mimo edice. Harlequin totiž vsadil pouze na edice, veškerá vydaná díla patřila do jedné z nich, a to podle obsahu (a vždy se jednalo o měkkou vazbu). U Iva Železného můžeme pozorovat sázku na *KVPL*, ve které sice vycházela sešitová vydání, avšak vydával také díla mimo edice. U těch jsme vypožadovali značný výskyt pevné vazby. Z toho můžeme soudit, že Ivo Železný se zaměřoval také na mainstreamové romány vyšší kvality, zatímco Harlequin zůstal věrný levým sešitovým vydáním, kterými v 90. letech zaplnil novinové stánky.

Dále byla věnována pozornost edicím. Těch, ve kterých vycházela červená knihovna bylo značné množství, my jsme se zaměřili na nejčastějších z nich a podívali se na jejich podobu. V sešitové podobě vycházela díla v edicích *Spisy Vlasty Javořické* (Lípa) nebo *KVPL* (Ivo Železný). Největší zastoupení však měly edice Harlequinu – především *Desire*, *Romance* a *Temptation*. Spektrum témat v rámci červené knihovny bylo opravdu široké. Během 90. let současně vycházela jak klasická díla, tak sešity s novými a velmi různými tématy, každý si tak mohl najít to své. Vlasta Javořická byla také v 90. letech stále oblíbenou autorkou, moderní současná tvorba však přesto převládala.

Při zkoumání typů románů, které nám nabízel v popisu díla Souborný katalog Národní knihovny České republiky, byla naplněna myšlenka, že označení červená knihovna již není tak časté, což může být dáno tím, že nám takové označení automaticky evokuje brakovou a kýčovitou či sentimentální literaturu pro ženy s předvídatelným koncem, která neaspiruje na uměleckou kvalitu. Předpokládali jsme, že označení erotický román bude v našem vzorku zastoupeno hojně, avšak je tomu přesně naopak, tyto romány byly zastoupeny pouze šesti tituly. Druhým nejčastějším termínem byl milostný román, díla s dávkou intimity a sexu tak byla zařazena pod toto označení. Domníváme se, že zde hraje silnou roli také nová volna feminismu v 90. letech, která významně přispěla k nárůstu označení milostný román namísto román pro ženy. Ten totiž může souviset s bojem proti genderovým stereotypům.

V letech 1991 až 1999 střídavě vycházela díla o různém rozsahu. Největší zastoupení však v produkci červené knihovny měla díla od 251 do 350 stran. Toto zjištění nekorresponduje s naší hypotézou, že největší podíl zde budou mít mnohem kratší díla. Díla s největším rozsahem (v našem výzkumu tedy nad 351 stran) se naopak pochopitelně vyskytovala nejméně, jelikož byl předmětem našeho zkoumání žánr, který slouží k oddychové četbě a cílí na nenáročného čtenáře.

U vazby jsme rovněž narazili na poněkud nečekané výsledky. Předpokládali jsme totiž značně vyšší výskyt sešitových vydání, rovněž obecně měkké vazby, která by měla převládat nad vazbou pevnou. Pevná vazba však nad ostatními převládala, během let pak dokonce její podíl narůstal. U sešitové vazby tomu bylo naopak, v druhé polovině 90. let její zastoupení značně sláblo. Tento úbytek si vysvětlujeme postupnou integrací literárního braku do prostředí kvalitní a seriózní literatury, s čímž souvisí přechod od levných sešitových vydání (z novinových stánků) k pevné vazbě (do knihkupectví).

Obálku jsme z hlediska její různosti zkoumali, pouze co se týče výskytu zamilované dvojice na ní. Červená knihovna je spjata s někdy až kýčovitými fotografiemi zamilovaného páru ve vášnivém objetí nebo při vášnivém polibku, a to také potvrzují výsledky našeho výzkumu. V každém roce se taková obálka vyskytla, v druhé polovině devadesátých let se dokonce jednalo o více jak polovinu podílu z celkové produkce. Takový výsledek je poněkud překvapivý, v souvislosti s výše zmíněnou změnou statusu populární literatury jsme již očekávali odstup od fotografií postav na obálce, jak je v současné době trendem. Jistou anomálií se staly obálky titulů Vlasty Javořické, na kterých byla vykreslena příroda, tudíž se značně vymykaly tehdejšímu trendu vyobrazení hlavních hrdinů. Tento rozdíl může souviset s věkovou kategorií čtenářek, které Javořickou četly (tato generace by nejspíš hůře přijímala intimitu), nebo mohlo být záměrem nakladatele vyjádřit pomocí obálky konzervativnější formu červené knihovny, která se svým obsahem značně liší od produkce např. Harlequina nebo Železného.

Při sledování překladů byly výsledky více než jasné. Od druhé poloviny 90. let se nepřekládala jiná než anglická a německá díla. Česká produkce však zase tolik nezaostávala, měla v rámci produkce červené knihovny také své zastoupení. Na přímo českou tvorbu jsme se podrobněji podívali v rámci seznámení se s novou podobou červené knihovny v novém miléniu – chick lit literaturou. V Souborném katalogu

Národní knihovny České republiky jsme se zaměřili na tvorbu tří autorek, které bychom k tomuto boomu mohli přiřadit – Halina Pawłowska, Irena Obermannová a Barbara Nesvadbová. Na žánru chick lit jsme se pokusili názorně představit, jakým směrem se může červená knihovna například ubírat.

U žánru červené knihovny tedy můžeme sledovat jasný vývoj, co se týče obsahové stránky. V 90. letech 20. století vycházela velmi různá díla, od klasických děl červené knihovny, přes erotické romány po zamilované příběhy, ve kterých hrají hlavní roli nadpřirozené bytosti. Těsně po roce 1989 převažoval zájem o vydávání úspěšných děl z období první republiky, jejichž osud byl ovlivněn totalitním režimem. Po jeho pádu tedy můžeme vidět snahu dostat tyto tituly opět mezi čtenářstvo. S jistotou můžeme také říct, že český knižní trh se v rámci červené knihovny zaměřoval v téměř naprosté většině na německou a anglickou produkci, která pak byla vydávána také u nás. Ze zahraničí k nám pronikla právě také literatura o emancipovaných ženách, které s ironií a nadsázkou vyprávějí své vztahové trable. Také tato nová forma románů pro ženy byla ovlivněna vlnou feminismu v 90. letech. Červená knihovna je tu tedy stále s námi, sice v jiné podobě. Otázkou pak zůstává, jakým směrem se bude ubírat dál.

ANOTACE

Jméno autora: **Nikola Maňasová**

Název fakulty: **Filozofická fakulta**

Název katedry: **Katedra bohemistiky**

Název bakalářské práce: **Proměna vydávání žánru červené knihovny na pozadí transformace knižního trhu 90. let**

Jméno vedoucího bakalářské práce: **Mgr. Lenka Pořízková, Ph.D.**

Počet znaků: **87 502**

Počet příloh: **0**

Počet titulů použité literatury: **45**

Klíčová slova: **červená knihovna, český knižní trh, nakladatelství, braková literatura, román pro ženy**

Cílem bakalářské práce bylo provést analýzu vybraných děl žánru červené knihovny vydaných během 90. let a popsat postupný vývoj a proměnu žánru v tomto období. Práce obsahuje praktickou a teoretickou část. V teoretické části jsme se zaměřili na samotný žánr červené knihovny, jeho historii a vývoj, dále na situaci českého knižního trhu před rokem 1989 a po něm. Praktická část pak zahrnuje analýzu vybraných děl na základě předem zvolených parametrů (nakladatelské údaje, pořadí vydání, počet stran, vazba knih, překlad nebo obálka). Nahlíženo bylo také na obsahovou stránku děl, v závěru práce byla představena jedna z možných současných forem červené knihovny, chick lit literatura.

RESUMÉ

The purpose of this bachelor's thesis is to describe the development in the publication of novels for women published in the 1990s. After the Velvet Revolution, we can observe a significant increase in the publication of leisure literature for women, which is linked to the fall of the totalitarian regime. Before 1989, censorship excluded such titles from the field of literature. In this period, the Czech book market was centralised, publishing houses had a homogeneous focus from which leisure literature was excluded. After 1989 came a huge change, which brought with it a considerable increase in the number of publishing houses and published titles. The Czech book market struggled with this pressure, especially in the first half of the 1990s.

For our research, we have collected a sample of 465 novels for women for which we have examined information on publisher, edition, order of publication, number of pages, bookbinding, genre, cover, or translation. The results show that leisure reading for women is still popular today, but its form has undergone some evolution. Today, these stories involve women who break out of the stereotypical image of women. The classic women's fiction genre scheme is no longer as appealing to today's generation of female readers.

In the 1990s, Harlequin and Ivo Železný were the most active in publishing the women's fiction genre. There were stories from the medical, fantasy or noble backgrounds. In addition to these titles, the classic women's fiction genre was also published, most often by Vlasta Javořická, who was one of the banned authors during the totalitarian era. Here we can clearly see the tendency to publish previously banned authors after 1989 and bring them back to the readership. Thus, a number of titles with different focuses appeared. Most often these books were translated from English and German, published in hardback and with a medium size. The cover art was often varied, but in many cases showed a couple in love. The „červená knihovna“ designation is almost non-existent in the 1990s and even today; these novels can be found under the general label of a novel for women. Increasingly, the term „milostný román“ is also being coined, departing from gender stereotypes.

SEZNAM PRIMÁRNÍ LITERATURY

- BUSHNELL, Candace. *Sex ve městě*. Přeložil Jiřina STÁRKOVÁ. Praha: Metafora, 2001. ISBN 80-86518-01-9.
- CARR, Philippa. *Čarodějka z útesu*. Přeložil Karolina SLAMOVÁ. Ostrava: Domino, 1998. ISBN 80-86128-17-2.
- DRAKE, Shannon. *Ustláno na růžích*. Přeložil Eva KONEČNÁ. Praha: Domino, 1999. ISBN 80-86128-53-9.
- FIELDING, Helen. *Deník Bridget Jonesové*. Přeložil Barbora PUNGE PUCHALSKÁ. Praha: Aurora, 1998. ISBN 80-85974-55-X.
- JAMES, E. L. *Padesát odstínů šedi: Fifty shades of grey*. V Praze: XYZ, 2012. ISBN 978-80-7388-854-1.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Rozkvetlý suchopár: román*. Vizovice: Lípa, 1991. Levná lidová knihovna. ISBN 80-87206-20-7.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *V Samotách: román z vesnického života*. Vizovice: Lípa, 1991. Levná lidová knihovna. ISBN 80-260-2520-2.
- KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Svéhlavička: příběh z pensionátu: podle knihy Emmy v. Rhoden*. 3. vyd. Praha: R. Storch, 1911.
- MARLITT, Eugenie. *Hraběnka Gisela*. Z něm. přel. Vladimír HANZL. Praha: Ivo Železný, 1992. ISBN 80-7116-511-5.
- MNISZKÓWNA, Helena. *Malomocná*. 2. vyd. Praha: I. Železný, 1993. Do kabelky (Ivo Železný).
- MNISZKÓWNA, Helena. *Osudem prokletá*. 2. vyd. Přeložil Milada VEČEŘOVÁ. Praha: Ivo Železný, 1992. Do kabelky (Ivo Železný). ISBN 80-7116-124-1.
- NESVADBOVÁ, Barbara. *Borůvky*. Praha: Motto, 2017. Fejetony. ISBN 978-80-267-0976-3.
- NESVADBOVÁ, Barbara. *Borůvky: muži jsou skvělý doplněk*. Praha: Deus, 2011. ISBN 978-80-87408-05-6.
- OBERMANNOVÁ, Irena. *Deník šílené manželky*. Praha: Eroika, 1998. ISBN 80-238-2863-0.
- OBERMANNOVÁ, Irena. *Deník šílené milenky*. Praha: Motto, 2006. ISBN 80-7246-338-1.

- OBERMANNOVÁ, Irena. *Divnovlásky*. Praha: Eroika, 2000. ISBN 80-86337-02-2.
- OBERMANNOVÁ, Irena. *Matky to chtěj taky: místy erotický román o vzpouře jedné ženy*. Praha: Eroika, 2004. ISBN 80-86337-42-1.
- OBERMANNOVÁ, Irena. *Příručka pro neposlušné ženy*. Praha: Eroika, 2003. ISBN 80-86337-29-4.
- RIPLEY, Alexandra. *Dědictví z New Orleansu*. Praha: Naše vojsko, 1993. Svět (Naše vojsko). ISBN 80-206-0383-2.
- SMALL, Bertrice. *Má čarodějka*. Vyd. 2. Přeložil Karla ANDĚLOVÁ-ŠNÝDLOVÁ. V Praze: Ikar, 1999. ISBN 80-7202-924-X.
- ŠIMSA, Jaroslav. *Vánoční úvaha o čtení knih*. V Praze: J. Laichter, 1946. Otázky a názory (Jan Laichter).
- WINSOR, Kathleen. *Věčná Ambra*. 3. vyd. v Erice. Praha: Erika, 1994. ISBN 80-85612-59-3.

SEZNAM SEKUNDÁRNÍ LITERATURY

- ČAPEK, Karel. *Marsyas čili na okraj literatury 1919–1931*. Praha: Fr. Borový, 1948.
- HALADA, Jan. Čtenářský výzkum jako sonda současného knižního trhu. *Čtenář*. 1995, 47(10), 369–372.
- HALADA, Jan. Čtenářský výzkum jako sonda současného knižního trhu. *Čtenář*. 1995, 47(12), 468–470.
- HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. 378 s. ISBN 978-80-7277-165-3
- JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: operace vyloučení, operace nahrazení. 1938–1951*. Vyd. 1. Brno: Host, 2004. 412 s. ISBN 80-7294-129-1.
- JAVOŘICKÁ, Vlasta. *Můj život 6*. Vyd. 1. Brno: Jota, 2000. 216 s. ISBN 80-7217-116-X
- KÁBRTOVÁ, Jana. *Vydavatelé a nakladatelé: (Shoda a rozdíl ve vydávání periodik a neperiodik)*. 2006. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce Halada, Jan.
- KOTRLA, Tomáš. *Současná česká literatura a společnost*. Hradec Králové, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc.
- MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: studie kulturně a literárně historická: pohled do dějin pokleslého žánru*. Praha: Paseka, 1996.
- PERNICA, Bohuslav. *Vlasta Pittnerová: nástin života a díla s devíti fotografiemi*. Ve Znojmě: v Olomouci: Západomoravská kulturní revue, 1938.
- RUSMANOVÁ, Romana. *Ženy ženám: Červená knihovna 21.století*. 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra české literatury. Vedoucí práce Pišová, Ina.
- SEDLÁK, Ján.: *Epické žánre v literature pre mládež*. Sborník Dívky pro román. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1967. In VLAŠÍN, Štěpán: *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. s.78
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. Vyd. 1. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1.

- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Překnížkováno: co čteme a kupujeme* (2013). Brno: Host, 2014. s. [5]. ISBN 978-80-7050-637-0.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- Databáze knih [online]. c 2008–2022. [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/>
- DIESTLEROVÁ, Petra. Překladatel by měl být introvert, extrovert by se z toho zbláznil. *iLiteratura.cz* [online] [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/Clanek/39849/diestlerova-petra>
- *Harlequin Company Info* [online]. c 2000–2022. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://corporate.harlequin.com/>
- HLOUŠKOVÁ, Zuzana. *Červená knihovna*. Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové [online]. 2014, roč. 24, č. 2. [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://www.svkhk.cz/pro-knihovny/zpravodaj-u-nas/clanek.aspx?id=20140219>
- HOLANOVÁ, Markéta & SEGI, Stefan. *Anatomie Braku. Několik tezí k brakové literatuře*. LitENky: Literární novinky / Revue pro kulturu a publicistiku [online]. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2010, roč. 6, č. 2. [cit. 2022-09-07]. ISSN 1804-7319. Dostupné z: <http://litenky.ff.cuni.cz/clanek.php/id-2598.html>
- JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945–1989* [online]. Praha: Academia, 2008 [cit. 2022-09-07]. ISBN 978-80-200-1527-3. Dostupné z: <http://service.ucl.cas.cz/edicee/dejiny/dejiny-ceske-literatury-1945-1989>
- *Renčina červená knihovna* [online]. Dostupné z: <https://www.cervenaknihovna.com/>
- SIROVÁTKA, Oldřich. Od Literatury k Braku. *Česká Literatura*, vol. 25, no. 3, 1977, str. 210–24. *JSTOR*. [cit. 2022-08-12] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43743501>
- TRÁVNÍČEK, Jiří & SALÁTOVÁ, Renata & RICHTER, Vít. *Výstava Čteme. Čteme? Čteme!* Národní knihovna České republiky. Klementinum 190/5, Praha 1. Dostupné z: https://www.nkp.cz/soubory/ostatni/cteme_tisk.pdf

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. č. 1: Javořická Vlasta – Rozkvetlý suchopár – 3. sešit. [foto]. ANTIKnihy.cz [online]. [Cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.antiknihy.cz/Javoricka-Vlasta-Rozkvetly-suchopar-3-sesit-d15421.htm>
- Obr. č. 2: Jarčina píseň – obálka knihy. [foto]. Databazeknih.cz [online]. [Cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/obalka-knihy/jarcina-pisen-25917>
- Obr. č. 3: Milenka z ostrova – obálka knihy. [foto]. Databazeknih.cz [online]. [Cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/obalka-knihy/milenka-z-ostrova-472299>
- Obr. č. 4: Nikdo nás nerozdělí – obálka knihy. [foto]. Databazeknih.cz [online]. [Cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/obalka-knihy/nikdo-nas-nerozdeli-160228>
- Obr. č. 5: Vykoupené štěstí díl 1. – obálka knihy. [foto]. Databazeknih.cz [online]. [Cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/obalka-knihy/vykoupene-stesti-1-dil-313195>
- Obr. č. 6: Nevěsta pro Ransoma – obálka knihy. [foto]. Databazeknih.cz [online]. [Cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/obalka-knihy/nevesta-pro-ransoma-123404>
- Obr. č. 7: Nevěstou z donucení – obálka knihy. [foto]. Databazeknih.cz [online]. [Cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/obalka-knihy/nevestou-z-donuceni-80621>
- Obr. č. 8: Po letech – obálka knihy [foto]. Databazeknih.cz [online]. [Cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/obalka-knihy/po-letech-111299>